عەلی باپیر

ڕاگەیاندنی مەکتەبی ئەمیر
إعلام مكتب الأمير
Ameer's Press Office
/AliBapir
/AliBapir
/MediaAmeerOffice

بنەما شەرعییەکان و هێڵە گشتییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی

چاپی چوارەم

١٤٣٤ک ٢٧١٣ک ٢٠١٣ز

بنەما شەرعییەكان
و
هێڵە گشتییەكانی

كۆمەڵی ئیسلامی

نووسینی: عەلی باپیر

چاپی سێیەم

١٤٣٢ كۆچی ٢٧١١ی كوردی ٢٠١١ی زاینی

ناسنامەی کتێب:

ناوی کتێب: بنەما شەرعییەکان و هێڵە گشتییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی

نووسینی: عەلی باپیر

بابەت: فیکری ئیسلامیی

پیت چنین: کامەران خالید

نەخشەسازی بەرگ: عزالدین محمد

نەخشەسازی ناوەوە: کامەران خالید

نۆرە و ساڵی چاپ: سێیەم - ٢٠١١

چاپخانە: سیما – سلێمانی

تیراژ: ٢٠٠٠ دانە

ژمارەی سپاردن: ژمارەی سپاردنی لە کتێبخانەی نیشتمانی لە هەولێر (٢٨١) ساڵی ٢٠٠٧

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ ثُمَّ جَعَلۡنَٰكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٖ مِّنَ ٱلۡأَمۡرِ فَٱتَّبِعۡهَا وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَ ٱلَّذِينَ لَا يَعۡلَمُونَ ١٨ ﴾ الجاثية

﴿ ... لِكُلّٖ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ شِرۡعَةٗ وَمِنۡهَاجٗاۚ ... ٤٨ ﴾ المائدة

پێشکەشە:

به یەکه یەکەی ئەندام و دۆست و لایەنگرە دڵسۆز و چالاك و بە پەرۆشەکانی **کۆمەڵی ئیسلامیی**، بە هیوای بەرچاوڕوونیی زیاتر و گەشەکردن و کاملّ بوونی باشتریان.

پێشەکی چاپی سێیەم

الحمد **لله** رب العالمين، وأصلي وأسلم على سيد **الأنبياء والمرسلين محمد** المبعوث رحمة للعالمين، و**آله** أجمعين من **الصحب والأزواج والقرابة والتابعين** لهم بإحسان إلى **يوم الدين**.

بەڕێزان، ئەندام و دۆست و لایەنگرانی **کۆمەڵی ئیسلامیی** بەتایبەت و خوێنەران بەگشتی!

ئەمە چاپی سێیەمی نامیلکەی: (**بنەما شەرعییەکان و هێڵە گشتییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی**)یە و لەم چاپەدا وێڕای زیادکردنی ژمارەیەك دەقی **قورئان** و **سوننەت** لەسەر **بنەما** و **هێڵە گشتییەکان** و مانا لێکدانەوەی سەرجەم دەقەکان، دەستکارییەکی کەمی هەندێك لە (**بنەما** و **هێڵە گشتییەکان**)یش کراوە، بەڵام بەبێ گۆڕینی جەوهەر و نێوەڕۆکی یەکەمجاریان، وە هەرکام لە بیست و پێنج **بنەما** و **هێڵە گشتییەکان** ناونیشانێکی کورتیان بۆ دانراوە.

هیواداریشم ئەم **بنەما شەرعیی** و **هێڵە گشتییانە**، پاش ئەوەی کە سوپاس و ستایش بۆ **خوا** ﷻ، لەلایەن بەندەوە **ڕوونکردنەوە** و لێکدانەوەیەکی تاڕادەیەك تێروتەسەلیان لەسەر کراوە و **خوا** پشتیوان بێ بەم زووانە چاپ دەکرێ، زیاتر ببنە مایەی سوود و بەهرەی هەموو لایەك.

هەر لێرەشەوە بەپێویستی دەزانم کە سوپاسێکی شایستەی ئەو برا بەڕێز و دڵسۆزە بکەم کە حەزی نەکرد ناوی بهێنم و، زەحمەتێکی زۆری هەم بەم چاپی سێیەمەی ئەم نامیلکەیەوە و هەم بە (**ڕوونکردنەوە**)کەشیەوە کێشاوە و هاوکارێکی باشم بووە لە زۆر لاوە، **خوا** ﷻ بە چاکترین شێوە پاداشتی بداتەوە.

گرنگیی و بایەخی ئەم نامیلکەیە و لێکدانەوەکەیشی لەوەدایە کە نامیلکە بیست و پێنج خاڵییەکە بەرچاوڕوونییەکی کورت و پوخت و،

ڕوونكردنــەوەكەیــشی بەرچــاوڕوونییەكی ورد و ڕوون، دەخەنــە بەردەســتی هەركەسێك –چ لەنێو جوغزی **كۆمەڵی ئیسلامیی** و چ لە دەرەوەیــشیدا– كــە بیەوێ بە **كۆمەڵی ئیسلامیی** و فیكر و سیاسەتی ئاشنابێ.

لە **خـوای** خاوەنی بــەزەیی و بەخشــشی بــێ ســنووریش دەپاڕێمــەوە، كــە هەموو لایەكمان هیدایەت بدات: قسە و وتارمان چۆنە، كردەوە و ڕەفتاریشمان هەروابێ و، زانین و توانین و، حاڵی بوون و حاڵمان، هەمیشە پێكــەوە كــۆك و تەبابن و، لەیەك ترازاو و جیا نەبن.

سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا إله إلا أنت أستغفرك وأتوب إليك.

هەولێر

٢٢ی ڕەجەب ١٤٣٢ی كۆچی

٢٤ی حوزەیران ٢٠١١ی زایینی

پێشەکی چاپی دووەم

سوپاس و ستایش بۆ **خوای** خاوەن گەورەیی و ڕێزی بێ پایان، درووود و سڵاو بڕژێ بەسەر چاکترینی مرۆڤەکان **موحەممەد** ﷺ و شوێنکەوتووە بەڕێزەکانی، لە **هاوەڵانی** و **هاوسەرانی** و **نزیکانی** و **شوێنکەوتووانیان** بە چاکە تا ڕۆژی هەستانەوە.

پاشان: لە پێشەکی ئەم چاپی دووەمەدا پێمخۆشە بەکورتی ئاماژە بەم چەند خاڵە بکەم:

١- کۆکردنەوەی **مسوڵمانان** و یەکخستنی ریزەکانیان لەم بارودۆخەدا، گرنگترین و گەورەترین ئەرکی سەرشانی (**جووڵاوان**)ی نێو گۆڕەپانی (**کاری ئیسلامیی**)یە، بێگومان لە قۆناغی یەکەمدا، لە هەر هەرێم و وڵاتێك بە تەنیا، پاشان لە قۆناغی دواتر لەسەر ئاستی **جیهانی ئیسلامیی** بە تێکڕایی و، ئەو بیست و پێنج بنچینە و **بنەمایانەش** وەك هەنگاوێك لەو ڕێگا بەرز و پیرۆزەدا نووسراون.

٢- **کاری ئیسلامیی** کاریگەر نابێ، ئەگەر لە **پەیڕەو** و **پرۆگرام** و **بەرنامەی کاریدا** واقیعیی نەبێ، وە واقیعییش نابێ ئەگەر تایبەتمەندیی ئەو **کۆمەڵگایە** لەبەرچاو نەگرێ کە کارەکەی تێدا دەکرێ، لەبەرئەوە لە هەندێك لەو **بنچینە** و **بنەمایانەدا**، ڕەچاوی **ژینگە** و **کۆمەڵگای** (**کوردستانی عێراق**)م کردووە و، پێویستە ئاگاداری ئەمە بن.

٣- ئەم بیست و پێنج خاڵە هەفتەیەك پێش ڕاگەیەنرانی **کۆمەڵی ئیسلامیی** لە (**٢٠٠١/٥/٣١**)دا، لەلایەن بەندەوە نووسراون و، پاش وتووێژ و تاوتوێی تێروتەسەل لەلایەن (**ئەنجومەنی سەرکردایەتی**)یەوە، پەسندکراون و بڕیاریان لەسەردراوە، کەواتە: ئەم **بنچینە** و **بنەمایانە** دەربڕی پوختەی

بەرنامەی فیكریی و سیاسەتی شەرعیی (**كۆمەڵی ئیسلامیی**)ن، لەبەرئەوە پێویستە لەسەر هەموو ئەوانەی لە ریزەكانی (**كۆمەڵی ئیسلامیی**)دان و لەژێر **ئاڵاكە**یدا خۆیان دەبیننەوە، پابەند بن بەم **بنەما** و **بنچینانە**وە و لێیان لانەدەن.

داواكارم لە **خوای** مەزن و بەرز كە ئەو **بنچینە** و **بنەما**یانە بكاتە مایەی بەدیهێنانی ئەو (**ئامانج**)انەی لە پێناویاندا نووسراون، وە بێگومان سەرنج و تێبینییەكانی خوشك و برایانی خۆشەویست، دەبێتەهۆی ئەوەی ئەو **بنەما** و **بنچینانە** تەواوتر و پێگەیشتووتر بن، وە هیوادارام رژدیی نەنوێنن بەرانبەرمان بە ئامۆژگاریی و تێبینییەكانیان.

پشدەر – دارەشمانە

٢٧ صفر ١٤٢٤ كۆچی

٣٠ نیسان ٢٠٠٣ زایینی

پێشەکی چاپی یەکەم

سوپاس و ستایش بۆ **خوای** پەروەردگار ﷻ، درووود و سلاو برژێ بەسەر **پێغەمبەری خوا** ﷺ و شوێنکەوتووانیدا.

بێگومان ئەسڵ لە بوون (وجود)ی (**مسوڵمانان**)دا **کۆمەڵ بوون** (تجمُّع) و **یەکبوون** (وحدة) و (**یەکگرتن**)یانە و، **ئیسلام ئایین و بەرنامە**یەکە، چەندە پەیوەندیی بە **تاك** (فرد)ەوە هەیە، چەند قات (أضعاف)ی ئەوە پەیوەندیی بە **کۆمەڵ** (جماعة)ەوە هەیە، چونکە ئەگەر چەند ئەرك و فەرمانێکی بە **تاکیی** (فردي) ئەنجام بدرێن، ئەوە بێگومان زۆربەی هەرەزۆری ئەرك و فەرمانەکانی بە **کۆمەڵ** و **کاری هەرەوەزیی** نەبێ جێبەجێ ناکرێن، ئەمانەش چەند راستییەکی روون و بێ چەندوچوونن کە لە سەدان **ئایەتی قورئان** و **فەرمایشتی پێغەمبەری خوادا** ﷺ داکۆکییان لەسەرکراوە.

بەلام بێگومان ئەگەر بێت و (**کۆمەڵ بوون** و **یەکبوون** و **یەکگرتن**)ی **موسڵمانان** بەو شێوەیە و چۆنیەتییە راست و شەرعییە نەبێ، کە **خوا** ﷻ و **پێغەمبەرە**کەی ﷺ دیارییان کردووە و فەرمانیان پێ کردووە و، لەسەر ئەو **بنەما شەرعییانە** (**الأصول الشرعية**) بنیات نەنرێ و، بەپێی ئەو **بنچینە** و **یاسا شەرعییانە** (**القواعد والأحكام الشرعية**) بەڕێوەنەبرێ کە لە (**قورئان** و **سوننەت**)دا خراونەڕوو، ئەوە نەك هەر ئەو (**کۆمەڵە ئیسلامیی**)یە **مەبەستە شەرعییەکان** (**المقاصد الشرعية**)ی پێ ناهێنرێنەدی، بگرە بە ئەندازەی رەچاونەکردنی **بنەما** و **بنچینە** و **یاسا شەرعییەکان** و لێ لادانیان، **شەرعیی بوون** (**شرعية**)ی خۆیشی دەخاتە ژێر نیشانەی پرسیارەوە!

لەبەرئەوە بە پێویستم زانی کە ئەو بیست و پێنج خاڵە تۆماربکەم و، لە دوو توێی ئەم چەند لاپەڕەیەدا تیشك بخەمە سەر ئەو (**بنەما شەرعیی و هێڵە**

گشتییانە)ی کە پێویستە **کۆمەڵێکی ئیسلامیی** راست و رەسەن لەسەریان بنیات بنرێ و بە گوێرەیان بەڕێوەببرێ.

ئاشکراشە کە تاکە دەستەبەرکەر (ضامن)ی سەرکەوتنی **کۆمەڵی مسوڵمان** و رێ بۆ تەخت کرانی و یاریدەدرانی لەلایەن **خوای** زاڵ و کاربەجێوە ﷻ، پابەندییانە بە **بەرنامە** و **شەریعەتی خواوە** ﷻ. کە لە **ئیمان** و **عەقیدەی راست** و **ساغ** و، **چاك بەندایەتی کردنیان** بۆ **خوا** ﷻدا دەدرەوشێتەوە، وەك **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾﴾ **آل عمران**، واتە: (بێهێز مەبن و دڵتەنگ مەبن، هەر ئێوە بەرز و زاڵن ئەگەر **بڕوادار** بن)، وە فەرموویەتی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾﴾ **محمد**، واتە: (ئەی ئەوانەی **بڕوا**تان هێناوە! ئەگەر ئێوە – **دینی– خوا** سەربخەن، **خواش** ئێوە سەردەخات و پێیەکانتان دەچەسپێنێت). وە فەرموویەتی: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾﴾ **العنكبوت**، واتە: {وە ئەوانەی لەڕێی ئێمەدا تێدەکۆشن **ڕێبازەکانی** خۆمانیان پێشاندەدەین، وە بێگومان **خوا** لەگەڵ (**چاکەکاران**)دایە}.

کۆتایی ئەم چەند قسەیەش بەم **ئایەتە** بەهێز و پیرۆزەی **خوای** بالادەست ﷻ دێنم کە فەرموویەتی: ﴿وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾﴾ **التوبة**، واتە: (–ئەی **پێغەمبەر**!– بڵێ: کاربکەن، بێگومان **خوا** و **پێغەمبەرەکەی** و **بڕواداران** بەرهەمی کردەوەکانتان دەبینن، وە بەتەئکید دەبرێنەوە لای –**خوای**– زانای نادیار و دیار، ئینجا هەواڵتان پێدەدات بەوەی کە ئەنجامتان دەدا).

برای دڵسۆزتان/ عەلی باپیر

٢٤ صفر – ١٤٢٢ بەرانبەر ١٧/٥/٢٠٠١

ئەحمەدئاوا

دوو روونکردنەوەی پێویست:

١- بۆیە بۆ ناونیشانی گشتی ئەم بیست و پێنج خاڵە هەرکام لە وشەی (**بنەما شەرعییەکان**) و (**هێڵە گشتییەکان**)مان بەکارهێناون، چونکە هەرچەندە بۆ سەرجەم لەو بیست و پێنج خاڵە پشت بە **قورئان** و **سوننەت** بەستراوە و، **ئایەتەکانی قورئان** و **دەقەکانی سوننەت** بە بەڵگە هێنراونەوە، بەڵام ئەگەر زۆربەی خاڵەکان راستەوخۆ لە **قورئان** و **سوننەت** وەرگیراون، هەندێکیان ناڕاستەوخۆ وەرگیراون، بۆیە ئەگەر وشەی: (**بنەما شەرعییەکان**) بۆ جۆری یەکەمیان گونجاو و پڕ بە پێست بێ، بۆ جۆری دووەمیان وا نیە و وشەی (**هێڵە گشتییەکان**) گونجاوترە.

ئاشکراشە کە مەبەست لە هەرکام لەو دوو جۆرە خاڵانەی کە کۆی بیست و پێنج خاڵەکە پێکدێنن: چوارچێوەی گشتی **فیکر** و **بۆچوون** و **سیاسەتی** (**کۆمەڵی ئیسلامیی**)یە و، ئەو **بنچینانە**ن کە کردوونی بە بناغەی **کار و پرۆژەی ئیسلامییانەی** خۆی.

٢- تێبینی دەکرێ کە ئێمە لە کۆی ئەو بیست و پێنج خاڵەدا لە هیچ کامێکیان بەتایبەت باسی (**ئافرەتان**)مان نەکردووە، هۆکارەکەیشی تەنیا ئەوەیە کە سەرجەم ئەرك و کارەکانی **شەریعەت**، پەیوەستن بە هەردووك رەگەزی نێر و مێوە و، **ئافرەتان** و **پیاوان** وەك یەك دوێنراو (**مخاطب**)ی (**دەقەکانی شەریعەت**)ن و، دروست نیە بەبێ بەڵگەیەکی روون و بێ چەندوچوون، هیچ ئەرك و کارێك تایبەت بکرێ بە یەکێك لە دوو رەگەزەکەوە، زانا و شارەزایانی (**أصول الفقه**)یش گوتوویانە: هەموو شێوە (صیغة) گشتییەکانی وەك: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ﴾، واتە: (ئەی خەڵکینە)، ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَـٰنُ﴾، واتە: (ئەی **ئادەمزاد**)، ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟﴾،

واتە: (ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە)، ﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ﴾، واتە: (ئـەی وەچـەی **ئادەم**)، هەردووك ڕەگەزەکە بەبێ جیاوازیی دەگرنەوە.

کەواتـە: سـەرجەم ئـەو بیـست و پێـنج خاڵـە برایـان و خوشـکان دەگرنەوە بەبێ جیاوازیی.

بنەمای یەکەم

تێگەیشتنی ڕاست و دروست لە ئیسلام

(**تێگەیشتن**)ێکی ڕاست و دروست (**فهم** صحيح وسليم)ی **ئیسلام** –کە لە (**قورئان** و **سوننەت**)دا بەرجەستەیە–، لەبەر ڕۆشنایی تێگەیشتن و زانست و ئەزموونی زانایانی پێشینی چاکمان و زانایانی متمانەپێکراوماندا بەگشتی و، بەتایبەت هی سێ سەدە شایەدیی بۆ دراوەکان، وەك:

١– **پێغەمبەری خوا** ﷺ دەفەرموێ: (خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ...) **رواه البخاري: ٣٦٥١، ومسلم: ٢٥٣٣، عن ابن مسعود**. واتە: (باشترین خەڵك ئەو سەدەیەن کە من لەنێویاندام، دوایی ئەوانی دوای وان، پاشان ئەوانی دوای وان ...).

ئەو (**تێگەیشتن**)ەش بریتیە لە: (تەنها **ئیسلام** بە **بەرنامە** –**دین**–ی ڕاست و تێروتەواو زانینی ژیانی **ئینسان**، بە **تاك** و **کۆمەڵ** و **کۆمەڵگا** و **دەوڵەتەوە**)، وەك:

٢– **خوای** کاربەجێ ﷻ فەرموویەتی: ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ ...٣﴾ **المائدة**. واتە: (ئەمڕۆ **بەرنامە**کەتانم بۆ تەواوکردن، وە چاکەی خۆم بەتەواویی لەگەڵدا کردن، وە **ئیسلام**م بە **بەرنامە** بۆ پەسندکردن ...).

٣– هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَمَن يَبۡتَغِ غَيۡرَ ٱلۡإِسۡلَٰمِ دِينٗا فَلَن يُقۡبَلَ مِنۡهُ وَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٨٥﴾ **آل عمران**، واتە: (وە هەر کەسێك جگە لە **ئیسلام**، **بەرنامە**یەکی دیکە بخوازێ، بە تەئکید لێی وەرناگیرێ، وە لە **دوارۆژ**دا لە زیانبارانە).

بنەمای دووەم

فێرکردن و پەروەردەکردنی ئەندامان لەسەر بناغەی: تێگەیشتنی تەواو و، ئیمان و عەقیدەی راست و، خوا پەرستیی ساغ و، ئاکاری پەسند.

(**فێرکردن** و **پەروەردە** و **تەزکیەکردن**)ی سەرجەم ئەندامان، بە ورد و درشت و خوار و سەرەوە، لەسەر بناغەی: **تێگەیشتنی قووڵ و گشتگیر** بۆ **ئیسلام** و **ئیمان** و **عەقیدەی راست** (**العقيدة الصحيحة**) و دامەزراو و، **خواپەرستیی ساغ و پاك** و، **رەوشت و ئاکاری بەرز و پەسند**، وەك **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿هُوَ ٱلَّذِى بَعَثَ فِى ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولًا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبۡلُ لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢﴾﴾ **الجمعة**. واتە: (**خوا** ئەو کەسەیە کە لە نەشارەزایەکان **رەوانەکراوێکی** لەنێو خۆیاندا ناردووە، **ئایەتەکانی خوایان** بەسەردا دەخوێنێتەوە، وە **تەزکیەیان** دەکات، وە **کتێب** و **حیکمەتیان** فێردەکات، هەرچەند بەتەئکید پێشتر لە گومڕاییەکی روون دابوون).

بنەمای سێیەم

پابەندیی هەموولایەك بە شەرعەوە،
گێڕانەوەی ڕاجیاییەکان بۆ تەرازووی شەریعەت.

پابەندیی (إلتزام)ی هەموو لایەك، قیادە پێش قاعیدە، بە (**شەرع**)ەوە[1] کە مەبەستمان پێی دەقەکانی **قورئان** و **سوننەت** و ئەو **بنچینە** (قاعدة) و **یاسا** (حکم) **شەرعییانە**یە کە لەلایەن زانا و پێشەوایانی ڕەسەنەوە هەڵهێنجراون و هەڵدەهێنجرێن، وە گێڕانەوەی هەر مەسەلە و بابەتێکی مشتومڕ هەڵگر بۆ تەرازووی **قورئان** و **سوننەت** و **ساغکردنەوە و لێکۆڵینەوەی زانستییانە**، وەك **خوای** دادگەر ﷻ فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ﴿٥٩﴾﴾ **النساء**. واتە: {ئەی ئەو کەسانەی کە (**ئیمان**)تان هەیە! **فەرمانبەریی خوا** بکەن، وە **فەرمانبەریی پێغەمبەر** بکەن، وە هی **کاربەدەستانێك کە لەخۆتانن**، جا هەرکات لەسەر شتێك کەوتنە ناکۆکییەوە و مشتومڕتان بوو، بیگێڕنەوە بۆ لای **خوا** و **پێغەمبەر**، ئەگەر ئێوە **بڕواتان** بە **خوا** و **ڕۆژی دوایی** هەبێ، ئا ئەوە بۆ ئێوە چاکترە و، سەرەنجامیشی خێرترە}.

---

[1]– لێرەدا وشەی (**شەرع**)م بە مانایەکی فراوانتر لە وشەی (**شەریعەت**) بەکارهێناوە، چونکە وشەی (**شەریعەت**) تەنها دەقەکانی **قورئان** و **سوننەت** دەگرێتەوە، بەڵام وشەی (**شەرع**) وەك هاوواتای (**فِقْه**) بەکاردەهێنرێت.

بنەمای چوارەم

کاروبار بەڕێوەبردن لەسەر بناغەی راوێژ و بە دادگەرانە و، دەرنەچوون لە بازنەی مەرجەکانی کارپێکەوەکردن.

توندوتۆڵیی قیادە و سەرپەرشتی کردن و مشوورخواردنی بۆ تێکڕای ئۆرگان و ئەندامەکانی **کۆمەڵ** و دادگەریی چەسپاندن و بە پەرۆش و بە تەنگەوە بوونی بۆ چارەسەری کێشە و گرفتەکانیان و دابینکردنی بەرژەوەندییە مەعنەویی و ماددییەکانیان و، پابەندبوونی هەرچی زیاتر و چاکتری بە **بنچینەی راوێژکردن** (**قاعدة المشورة**)ەوە بە هەردووك جۆری **راوێژکردن** (**الشوری**) کە مەبەست پێی راوێژکردنی قیادەیە بە قاعیدە لە مەسەلە و بابەتە گشتییەکاندا، کە رای زۆربە هەڵیاندەبڕێ و (حَسْمْ)یان دەکات، وە دەرچوونی **پێغەمبەر** ﷺ لە شاری **مەدینە** بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمن لە جەنگی (**ئوحود**)دا، لەسەر رای زۆربەی **هاوەڵان**، لەم جۆرەیە[2]، وە **راوێژپێکردن** (**الإستشارة**) کە یەکلایی کردنەوەی مەسەلە هونەریی و (إجتهادي)یەکانە لەبەر رۆشنایی بیروڕای **پسپۆڕان** (**مُتَخَصِّصِين**)دا، وە مەنزڵگا گواستنەوەی **پێغەمبەری خوا** ﷺ لە جەنگی (**بەدر**)دا و لەسەر پێشنیاری (**أَلْحَبَّابُ بنُ الْمُنْذِر**)یش رضي الله عنه نموونەیەکە لەم جۆرە راوێژکردنە، وە بە پابەندکەر (مُلْزِمْ) دانانی ئەنجامەکانیان[3]، وە کەڵکی خراپ وەرنەگرتن (عدم إستغلال)ی هیچ بەرپرسێك لە پلە و پایە و کارەکەی بۆ بەرژەوەندییە شەخسیی و بنەماڵەیی و خزمایەتی و ... هتدەکانی

٢- (**السيرة النبوية**) **لابن هشام**، بەرگی ٣ لاپەڕە (١٥).

٣- (**السيرة النبوية**) **لابن هشام**) بەرگی ٢ لاپەڕە (٣٣٦).

و، بە سینەی فراوان و ڕەوشتی جوانەوە گوێگرتن بۆ پێشنیار و ڕەخنە و قسەی هەر کەسێك و بە ئەمیەت و بایەخ پێدانەوە وەرگرتنیان و هەڵسەنگاندنیان.

وە دەرنەچوون لـە بازنـەی ئـەو مەرجانـە (شـروط)ی کـە ئـەو کۆمەڵـە لـەسـەریان پێکهـاتووە، واتـە: **بەرنامـە و پـەیڕەوی نێوخـۆ (المـنهج والنظـام الداخلي)**ی ئەو کۆمەڵە.

وە لێپرسینەوە و سـزادانی سەرپێـچییکەران و لادەران و، تەقـدیرکردن و پاداشت دانەوەی چاکەکاران، چونکە:

١- **خـوای** باڵادەسـت و دادگـەر ﷻ **پێغەمبـەری خاتـەم** ﷺ دەدوێنـێ و دەفـەرموێ: ﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّوا۟ مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى ٱلْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾﴾ **آل عمران**. واتـە: {تـۆ -ئـەی **موحەممـەد**!- بەهۆی بەزەیی **خواوە** بۆیان -بۆ (هاوەڵ)ەکانت- نەرم و نیـان بـووی، وە ئەگەر قسە ڕەق و دڵڕەق بووایەی، لـە دەورت دەپڕژان، جا لێیان ببـوورە و داوای لێبووردنیان بۆ -لـە **خوا**- بکە و، لـە کاروباردا **راوێژیـان** پـێ بکـە و، هەرکات دڵـت چەسپی لـەسەر بڕیارێك، پشت بە **خـوا** ببەسـتە -واتـە: ئەنجامی بدە-. بێگومان **خوا** پشت پێ بەستووانی خۆشدەوێ}.

٢- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿... فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ ...﴿٤٨﴾﴾ **المائـدة**. واتە: (... ئینجا بـەوە کـە **خـوا** ناردوویەتـە خـوار، دادوەرییـان لـەنێواندا بکە و، مەکەوە شوێنی ئارەزووەکانیان، لـەجیاتی هەقێك کە بۆت هاتوە، بۆ هەر کامێك لـە ئێـوە -ئـەی ئۆممـەتان- ڕێبـاز و بەرنامەیـەکمان داناوە ...).

٣- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿فَلِذَٰلِكَ فَٱدۡعُۖ وَٱسۡتَقِمۡ كَمَآ أُمِرۡتَۖ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡۖ وَقُلۡ ءَامَنتُ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِن كِتَٰبٖۖ وَأُمِرۡتُ لِأَعۡدِلَ بَيۡنَكُمُۖ ... ﴿١٥﴾﴾ **الشورى**. واته: {جا بۆئەوەی رابرد **بانگەواز** بكە –یانی: خەڵك بۆ ئەوە بانگ بكە كە لەم **سوورەتەدا** باسكرا–، وەك فەرمانت پێ كراوە و، راوەستاو بە و مەكەوە دوای ئارەزووەكانیان، وە بڵێ بڕوام بە هەر (**كتێب**)ێك هەیە كە **خوا** ناردوویەتە خوارێ – واتە: بڕوام بە ئەسڵەكەیان هەیە نەك بەو حاڵەی ئێستایانەوە كە گۆڕدراون–، وە فەرمانم پێ كراوە كە دادگەرییتان لەنێواندا بكەم ...}.

٤- **پێغەمبەری خواش** ﷺ فەرموویەتی: (... **الْمُسْلِمُونَ** عَلَى شُرُوطِهِمْ ...) **رواه أبوداود: ٣٥٩٤، والترمذي: ١٣٥٢ وقال الترمذي والألباني: حسن صحيح.** واته: (**مسوڵمانان** بەگوێرەی مەرجەكانیان پێكەوە مامەڵە دەكەن ...). هەر **كۆمەڵە مسوڵمانێك** ئەو مەرجانەی كە لەسەریان رێك كەوتوون، پێویستە پێیانەوە پابەند بن و، بەپێی ئەو مەرجانە بەیەكەوە مامەڵە بكەن، واتە: هەر كەسێك مەرجەكانی كەسێكی قەبوولكرد، دەبێ پێیانەوە پابەند بێ و، بەپێی ئەوە رەفتار بكات و، لێیان لانەدات.

٥- هەروەها **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: (كُلُّكُمْ راعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رعِيَّتِهِ ...) **رواه البخاري: ٨٩٣ و ٥٢٠٠ ومسلم: ١٨٢٩، عن ابن عمر** رضي الله عنه. واتە: (هەر كامێك لە ئێوە –ئەی **مسوڵمانان**– چاودێرە و، هەر كامێكیشتان بەرپرسیارە بەرانبەر بەوانەی كە لەژێر چاودێرییدان ...).

بنەمای پێنجەم

گوێبیستیی و فەرمانبەریی و ڕێزگرتن بۆ بەرپرسان، لە سنووری شەرعدا و بەگوێرەی توانا.

پابەندیی سەرجەم ئەندامان بە فەرمان و ئاراستەکردنی سەرووی خۆیانەوە و **گوێگرتن و بەقسەکردن** (**السمع والطاعة**)یان لە سنووری (**شەرع**)دا و بەپێی توانا، وە خستنەڕووی دڵسۆزیی و حورمەت و ڕێزیان بۆ قیادە، وە قسەی هەق گوتن (قول الحق) و خستنەڕووی پێشنیار و ڕەخنەکانیان لە جوغزی ئەدەبە شەرعییەکاندا، وەك:

١- **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ٥٩﴾ **النساء**. واتە: (ئەی ئەوانەی **بڕوا**تان هێناوە! فەرمانبەریی **خوا** بکەن و فەرمانبەریی **پێغەمبەر** بکەن، وە هی **کاربەدەستانێك كە لە خۆتانن**، جا ئەگەر لە شتێکدا کەوتنە کێشەوە، بیگێڕنەوە بۆ لای **خوا** و **پێغەمبەر** ئەگەر **بڕوا**تان بە **خوا** و بە **ڕۆژی دوایی** هەیە، ئەوە باشترە بۆ ئێوە و سەرەنجامیشی چاکترە).

٢- **پێغەمبەر**یشمان ﷺ فەرموویەتی: (عَلَى الْمَرْءِ **الْمُسْلِمِ** السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ إِلاَّ أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ) **رواه البخاري: ٧١٤٤، ومسلم: ١٨٣٩ واللفظ له، عن ابن عمر**. واتە: (ئینسانی

مسوڵمان گوێگرتن و بەقسەکردنی –سەرووی خۆی– لەسەر پێویستە، لە شتێکدا کە پێیخۆشە و لە شتێکیشدا کە پێیناخۆشە، مەگەر فەرمانی پێبکرێ بە سەرپێچیی –بە شتێك کە **ناشەرعیی** بێ–، هەرکاتێك فەرمانی پێکرا بە شتێك کە سەرپێچیی –**خوا** و **پێغەمبەری خوا** ﷺ– بوو، ئەوە گوێگرتن و فەرمانبەریی کردن نامێنێ).

٣– وە **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: (**الدِّينُ** النَّصِيحَةُ، قُلْنَا لِمَنْ؟! قَالَ **لِلَّهِ** وَ**لِكِتَابِهِ** وَ**لِرَسُولِهِ** وَ**لِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ** وَ**عَامَّتِهِمْ**) **رواه مسلم: ٥٥ عن تميم الداري** رضي الله عنه. واتە: (**دین** دڵسۆزییە[٤]، گوتمان –**هاوەڵە** بەڕێزەکان لە **پێغەمبەر** ﷺیان پرسی–: –دڵسۆزیی و بەتەنگەوەبوون و پەرۆشیی– بۆ کێ؟! فەرمووی: بۆ **خوا** و بۆ **کتێبی خوا** و بۆ **پێغەمبەری خوا** ﷺ و بۆ **پێشەوایان** و **مشورخۆرانی مسوڵمانان** و بۆ **تێکڕای مسوڵمانان بەگشتی**).

٤– هەروەها **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: (أَفْضَلُ **الْجِهَادِ** كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ **سُلْطَانٍ جَائِرٍ**) **رواه أبوداود: ٤٣٤٤ وابن ماجه: ٤٠١١ عن أبي سعيد الخُدْرِي** رضي الله عنه، **وقال الألباني: صحيح**. واتە: (چاکترین **تێکۆشان** گوتنی قسەیەکی داگەرانەیە لەلای **حوکمڕانێکی ستەمکار**).

٤– لە (**کوردەواری**)ی خۆماندا دەڵێن: نەسیحەتی کرد، بە مانای ئامۆژگاریی (موعظة) بەکاری دێنن، بەڵام (نصيحة) لە زمانی (**عەرەبی**)دا بە مانای دڵسۆزیی و بێ خەوشیی و بەتەنگەوەبوون دێ.

بنەمای شەشەم

خۆشەویستی و رێز لەنێوان ئەندامانـدا بەگشتی و، قیادە و قـاعیدەدا بەتـاییەت و، خۆپـاراستن لە هەرچی پێچەوانەی رێز و خۆشەویستییە.

خۆشەویستی و رێز و حورمـەت و وەفـای دووسـەرە (المتبـادل) لـەنێوان سەرجەم ئەندامانـدا بـە گـشتی و قیـادە و قاعیـدەدا بـە تاییـەت، وە داخـستنی دەرگای غەیبەت و **قسە هێنان و بردن** و **تانە لێدان** و **زەم کردن** و ... هتد، وە **دڵ ساغ (سـلیم) بـوون** و **دەم و دەسـت سـەلامەت بـوون** لـەگـەڵ یەکـدی، وە خۆپاراستن لـە هەر جۆرە دەمارگیرییەك (تَعَصُّب) بۆ دەستە و تاقم و ناوچـە و شار و تیرە و عەشیرەت و ... هتد، چونکە:

١- **خـوای** کاربەجێ و دادگەر ﷻ فەرموویـەتی: ﴿وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓۚ أُوْلَٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ ٱللَّهُۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾﴾ **التوبة**. واتە: (**بڕوادار**انی پیاو و ئافرەت هەندێکیان دۆست و پشتیوانی هەندێکیانن -یان سەرپەرشتیاری هەندێکیانن-، فەرمان بە شتە پەسـندەکان دەکـەن و قەدەغـەی شـتە ناپەسـندەکان دەکـەن، وە **نوێـژ** بەرپادەکـەن و **زەکـات** دەدەن، وە **فەرمانبـەریی خـوا** و **پێغەمبـەرەکـەی** دەکەن، ئا ئەوانە بێگومان **خوا** بەزەیی پێیانـدادێ، بـە تەئکیـد **خـوا** زاڵـی کاربەجێیە).

٢- **پێغەمبەری خواش** ﷺ فەرموویەتی: (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لاَ تَدْخُلُوا **الْجَنَّةَ** حَتَّى **تُؤْمِنُوا** وَلاَ **تُؤْمِنُوا** حَتَّى تَحَابُّوا، أَفَلاَ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَمْرٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفْشُوا **السَّلاَمَ** بَيْنَكُمْ) **رواه مسلم: ٥٤، وأبوداود: ٥١٩٣، وابن ماجه: ٦٨، والترمذي: ٢٦٨٨، عن أبي هريرة** رضي الله عنه**، وصححه الألباني، واللفظ لأصحاب السنن. پێغەمبەر** ﷺ سوێند دەخوا بە **خوا** ﷻ و دەفەرموێ: {سوێند بەو کەسەی گیانی منی بەدەستە، ناچنە **بەهەشتێ** هەتا **ئیمان** نەهێنن، (**ئیمان**)یش ناهێنن هەتا یەکدیتان خۆشنەوێ، ئایا شتێکتان پێبڵێم ئەگەر بیکەن یەکدیتان خۆشبوێ؟ زۆر **سەلام** لە یەکدی بکەن}.

٣- هەروەها فەرموویەتی: (لاَ تَبَاغَضُوا وَلاَ تَحَاسَدُوا وَلاَ تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ **اللَّهِ** إِخْوَانًا وَلاَ يَحِلُّ **لِمُسْلِمٍ** أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثٍ) **رواه البخاري: ٦٠٧٦، ومسلم: ٢٥٥٩ عن أنس بن مالك** رضي الله عنه. واتە: (ڕقتان لە یەکدی نەبێتەوە و، ئێرەیی بە یەکدی مەبەن و، پشت لە یەکدی مەکەن و، لە یەکدی دامەبڕێن. وە ئەی بەندەکانی **خوا!** پێکەوە برا بن، وە حەڵاڵ نیە بۆ هیچ **مسوڵمانێك** کە لە سێ ڕۆژان زیاتر دەنگ لە برای **مسوڵمانی** ببڕێتەوە و قسەی لەگەڵدا نەکات).

٤- هەروەها فەرموویەتی: (مَنْ قُتِلَ تَحْتَ **رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ يَدْعُو** عَصَبِيَّةً أَوْ يَنْصُرُ عَصَبِيَّةً فَقِتْلَةٌ **جَاهِلِيَّةٌ**) **رواه مسلم: ١٨٥٠ واللفظ له، والنسائي: ٤١١٥**. واتە: (هەر کەسێك لەژێر **ئاڵایەکی کوێرانەدا** بکوژرێ، **بانگەواز** بۆ دەمارگیریی بکات، یان پشتگیریی دەمارگیریی بکات، -پاشان بکوژرێ- ئەوە بە شێوەیەکی **نەفامانە** کوژراوە).

بنەمای حەوتەم

دانەبەزین لە بنەما و ئامانجە سەرەکیی و نەگۆڕەکان و، بێئاگانەبوون لە مەدارکردن.

بە هیچ شـێوەیەك دانەبــەزین و دەسـتبەردارنەبوون لــەو **بنــەما و مەبدەئـە شەرعییانە**ی کە وازلـێهێنانیان سەردەکێشێ بۆ **هەڵوەشاندنەوەی** بناغـەی لـەسـەر وەستانی **کۆمەڵی ئیسلامیی** و **شەرعییەت** پێوە نەمانی و پووچەڵ بوونی، بۆ وێنە: (**دۆستایەتیی کردن** و **پشتگیریی کردن** و **پشت پێ بەستنی ئەهلی کوفر و شیرك و نیفاق**)، کـە پێـچەوانەی **بنـچینە**ی گـەورە و گرنگـی: **دۆسـتایەتیی کـردن و دوژمنایەتیی کردن لەبەر خوا** (**الموالاة والمعاداة في الله**)یە!

بەڵام پێویستە زۆر وریـا بـین! پێکـەوە **مـەدارکردن** و گونجـان (**المـداراة**) لـەگەڵ دەوروبەردا، بەبێ **نەرمیی کێشان** (**المداهنة**) و وازهێنـان لــە **بنـەماکان** (**مبادیء**) و **سیاسەت** و **ستراتیژی خۆ**، کە بێگومان بۆ هەر کـار و جموجـۆڵێکی سیاسییانە پێویستە، لـەگەڵ **لـێ دابەزینی بنـەما شـەرعییەکان**، تێکـەڵ نەکـەین، چـونکە **دابـەزین** (**تنـازل**) و **نەرمکێـشیی** (**مداهنـة**) هەمیـشە حـەڕامن، بـەڵام **مەدارکردن و گونجان** (**مداراة**) دروست (جائز) و بگرە جاری وا هەیە فەڕزیش دەبێ، مادام **ئامانج و مەبەستێکی شەرعیی** پـەکی لـەسـەری بکـەوێ، بەڵگـەی ئەوەش کە گوترا، ئەمانەن:

١- ئەم **فەرموودە**یەی **پێغەمبەر** ﷺ زۆر جوان ئەو راستییە دەدرەوشێنێتەوە و چاکترین بەڵگەیە لەوبارەوە، کە هەرچەندە **پێغەمبەر** ﷺ کابرایەکی بە خراپترین کەسی تیرەکەی زانیوە، کەچی کاتێك کە هاتۆتەلای رێزی گرتوە و قسەی نەرمی لەگەڵ کردووە: (عَنْ **عَائِشَةَ** رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ رَجُلاً اسْتَأْذَنَ عَلَى **النَّبِيِّ** ﷺ فَقَالَ: إِئْذَنُوا لَهُ فَلَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ أَوْ بِئْسَ رَجُلُ الْعَشِيرَةِ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ أَلانَ لَهُ الْقَوْلَ، قَالَتْ **عَائِشَةُ** رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: يَا **رَسُولَ اللَّهِ**، قُلْتَ لَهُ الَّذِي قُلْتَ ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ الْقَوْلَ؟ قَالَ: يَا **عَائِشَةُ** إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ **اللَّهِ** يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَدَعَهُ النَّاسُ أَوْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ) **رواه البخاري: ٦٠٥٤ ومسلم: ٢٥٩١ واللفظ له.** واتە: (**عائیشە -خوا** لێی رازی بێ- دەگێڕێتەوە کە پیاوێك مۆڵەت وەردەگرێ بێتەلای **پێغەمبەر** ﷺ، **پێغەمبەری خواش** ﷺ دەفەرموێ: مۆڵەتی بدەن با بێ هەرچەندە خراپترین کوڕی هۆزەکەی خۆیەتی، یان خراپترین پیاوی هۆزەکەی خۆیەتی، جا کاتێك دێتە ژوور، **پێغەمبەر** ﷺ قسەی نەرمی لەگەڵ دەکات و رێزی دەگرێ -وەك عادەتی خۆی-، **عائیشە -خوا** لێی رازی بێ- دەڵێ، گوتم: ئەی **پێغەمبەری خوا!** ئەوەت گوت کە گوتت - واتە کە ئینسانێکی خراپە-، دوایش قسەی نەرمت لەگەڵ کرد ؟! **پێغەمبەر** ﷺ لە وەڵامدا فەرمووی: ئەی **عائیشە!** شوێن و پلەی خراپترین کەس لەلای **خوا** لە **رۆژی دوایی**دا، کەسێکە کە خەڵك لەبەر خراپییانی دووریی لێبگرن و وازی لێبهێنن)[٥].

٢- **خوای** کاربەجێ و تۆڵەستێن و باڵادەستیش ﷻ لەو بارەوە فەرموویەتی: ﴿وَلَوْلَآ أَن ثَبَّتْنَٰكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَّأَذَقْنَٰكَ

٥- واتە: منیش کە قسەی نەرمم لەگەڵدا کرد لەبەر چاکییانی نەبوو، بەڵکو بۆ ئەوە بوو لە خراپەی دوور بم، جا ئەوە **مودارایە**، کە **پێغەمبەر** ﷺ بە تەئکید لە دڵییەوە خۆشی نەویستووە، بەڵام بە رواڵەت رێزی لێ گرتوە.

﴿ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ وَضِعۡفَ ٱلۡمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيۡنَا نَصِيرٗا ٧٥﴾ **الإسراء**، **خوا** ﷻ بە **پێغەمبەر** ﷺ دەفەرموێ: (ئەگەر لەبەر ئەوە نەبووایە کە تۆمان راگیر کرد و چەسپاند -واتە لەسەر **پابەندیی بە شەریعەتەوە**-، بە تەئکید نزیك بوو کە تۆزێك بە لایاندا بچی، ئەگەر واشت کردبایە بەڕاستی لە **ژیانی دنیا**دا و **دوای مردنیش**، دوو قات سزامان دەدای، پاشان هیچ کەسیشت چنگ نەدەکەوت کە لە بەرانبەر ئێمەدا پشتت بگرێ و یارمەتیت بدات).

کەواتە: **دابەزین لە بنەماکان** و **دەست هەڵگرتن لە پڕەنسیپ و مەبدەئەکان**، **گوناهێکی نەبەخشراوە**، تەنانەت ئەگەر لە **پێغەمبەری خواش** ﷺ رووبدا، کە ئەوە مەحاڵە، بەڵام لێرەدا **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرمایشت لەگەڵ **پێغەمبەر** ﷺ دەکات و مەبەست پێی ئۆممەتەکەیەتی.

٣- هەروەها **خوای** بێ وێنە ﷻ فەرموویەتی: ﴿تَرَىٰ كَثِيرٗا مِّنۡهُمۡ يَتَوَلَّوۡنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ لَبِئۡسَ مَا قَدَّمَتۡ لَهُمۡ أَنفُسُهُمۡ أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ وَفِي ٱلۡعَذَابِ هُمۡ خَٰلِدُونَ ٨٠ وَلَوۡ كَانُواْ يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلنَّبِيِّ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مَا ٱتَّخَذُوهُمۡ أَوۡلِيَآءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرٗا مِّنۡهُمۡ فَٰسِقُونَ ٨١﴾ **المائدة**. واتە: (زۆرێکیان -لە **جوولەکە** و **دیانەکان**- دەبینی **دۆستایەتی** ئەوانە دەکەن کە **کافرن**، بێگومان خراپترین شت کە پێش دەستی خۆیانی دەخەن بۆ **دوارۆژ** ئەوەیە کە **خوا** لێیان تووڕەدەبێ و، بە هەمیشەیی لە **ئاگر**دا دەمێننەوە، وە ئەگەر هاتبا و **بڕوا**یان بە **خوا** و بە **پێغەمبەر** و **بەوەی کە بۆی نێردراوەتە خوار** ببوایە، ئەوانیان بە دۆست نەدەگرت، بەڵام زۆربەیان لەڕێ دەرچوون).

بنەمای هەشتەم

هەڵپەنەکردن بۆ بەرپرسیارێتیی و، ئەرك نەسپاردن بە کەسانی هەڵپەکەر.

هەڵپەنەکردن بۆ پلەوپایە و بەرپرسیارێتیی و داوانەکردنی و سوورنەبوون لەسەر تێدامانەوەی، چونکە ئەم ڕەفتارانە یان قەدەغە (حرام)ن، یان ناپەسند (مکروه)ن، وەك **ئایەتەکانی خوا** ﷻ و **فەرموودەکانی پێغەمبەری خوا** ﷺ بە ئاماژە یان بە ڕاشکاویی (إِشَارَةً أَوْ صَرَاحَةً) دەیگەیەنن، بۆ وێنە:

١- **خوای** کاربەجێ ﷻ فەرموویەتی[٦]: ﴿تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾﴾ **القصص**. **خوا** ﷻ باسی چەند شتێك دەکا، دوایی باسی **دواڕۆژ** دەکا، باسی عاقیبەت و سەرەنجام دەکا، لە سیاقی ئەو **ئایەتانەدا** دەفەرموێ: (ئا ئەو مەنزڵگای **دواڕۆژە** بۆ ئەو کەسانەی دەگێڕین -دەیکەین بە مەنزڵگا و شوێنی تێدا حەوانەوەی کەسانێك- کە نایانەوێ لەسەر زەوییدا بەرزیی بە ناحەق پەیدا بکەن، -واتە: باڵادەستیی خۆیان بە ناحەق بسەپێنن بەسەر خەڵکیدا-، وە خراپەکارییشیان لەسەر زەویدا مەبەست نیە، وە سەرەنجامی -چاکیی **دنیا** و **دواڕۆژ**-یش بۆ **پارێزکارانە**).

٦- (**نەوەویی**) ئەم **ئایەتەی** لە (**رياض الصالحين**)ەکەیدا و لەژێر سەرباسی: (باب النهي عن سؤال **الإمارة** واختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدعُ حاجة إليه) ص٢٤٣دا هێناوە.

پێغەمبەری خواش ﷺ لەوبارەوە **فەرموودە**ی زۆرن، بۆ نموونە:

٢- (عَنْ **عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ** قَالَ: قَالَ لِي **رسُولُ الله** ﷺ: يَا **عَبْدَ الرَّحْمَنِ**! لَا تَسْأَلِ **الْإِمَارَةَ**، فَإِنَّكَ إِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وُكِلْتَ إِلَيْهَا، وَإِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا ...) **رواه البخاري: ٧١٤٧ واللفظ له، ومسلم: ١٦٥٢.** واتە: (لە **عەبدوڕڕەحمانی کوڕی سەمورە** -**خوا** لێی ڕازی بێ- دەگێڕنەوە، گوتی: **پێغەمبەری خوا** ﷺ پێی گوتم: ئەی **عەبدوڕڕەحمان**! داوای **بەرپرسێتیی** و **سەرپەرشتیارێتیی** خەڵك مەکە، چونکە **بەرپرسێتیی** ئەگەر بە داواکردن و دواکەوتنی خۆتەوە چنگت بکەوێ، ئەوکاتە حەواڵەی ئەو بەرپرسارێتییە دەکرێی، -واتە: **خوا** یارمەتیت نادات، خۆت و ئیشەکەت-، بەڵام ئەگەر بۆ خۆت داوای نەکەی و بەرپرسارێتییت پێ بدرێ، ئەوا هاوکاریی دەکرێی -لەلایەن **خوای** پەروەردگارو لەلایەن **فریشتە**کانییەوە- .)

٣- (عَنْ **أَبِي مُوسَى** قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى **النَّبِيِّ** ﷺ أَنَا وَرَجُلَانِ مِنْ بَنِي عَمِّي، فَقَالَ أَحَدُ الرَّجُلَيْنِ: يَا **رَسُولَ اللَّهِ**! أَمِّرْنَا عَلَى بَعْضِ مَا وَلَّاكَ **اللَّهُ** ﷻ، وَقَالَ الْآخَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنَّا **وَاللَّهِ** لَا نُوَلِّي عَلَى هَذَا الْعَمَلِ أَحَدًا سَأَلَهُ وَلَا أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ) **رواه البخاري: ٧١٤٩، ومسلم: ١٧٣٣ واللفظ له.** واتە: (لە **ئەبو مووسای ئەشعەری**یەوە دەگێڕنەوە کە دەڵێ: ڕۆژێك من و دوو لە وەچەی مامم -واتە لە خزمانی پشتی- چووینە خزمەت **پێغەمبەر** ﷺ، یەکێك لەو دوو نەفەرەی کە لەگەڵمدا بوون گوتی: ئەی **پێغەمبەری خوا!** ﷺ لەو ئیش و کارەی کە **خوای** بەرز و باڵادەست خستوویەتە بەردەستی تۆ -واتە: کاروباری **مسوڵمانان**-، ئێمەش بکە بە **بەرپرس** و ئیشێك -بەرپرسیارێتییەك-مان پێ بسپێرە، ئەوەی دیکەش دیسان هەر وای گوت، -واتە: داوای بەرپرسیارێتییان کرد-، **پێغەمبەریش** ﷺ

فەرمووی: سوێند بە **خوا**، کەسێك ناکەینە **سەرپەرشتیکاری** هیچ شتێك کە بۆ خۆی داوای بکا، یان کەسێك سوور بێ لەسەری).

٤- (**عَنْ أَبِي ذَر** قَالَ: قُلْتُ يَا **رَسُولَ اللَّهِ!** أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي؟ قَالَ: فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِي ثُمَّ قَالَ: يَا **أَبَا ذَر!** إِنَّكَ ضَعِيفٌ، وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ، وَإِنَّهَا **يَوْمَ الْقِيَامَةِ** خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ، إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا) **رواه مسلم: ١٨٢٥**.

واتە: (**ئەبو زەڕ** دەگێڕێتەوە دەڵێ: ڕۆژێك گوتم: ئەی **پێغەمبەری خوا**! ئایا کارم پێ ناسپێری؟ -مەبەستی پێی پلەوپایە و بەرپرسیارێتی بووە-، دەڵێ: ئەویش دەستی لە شانی دام، -دەستی خستە سەر شانم- دوایی فەرمووی: ئەی **ئەبو زەڕ**! تۆ بێ هێزی ئەو کارەش **سپاردەیە**، وە لە **ڕۆژی دوایی**دا مایەی شەرمەزاریی و پەشێمانییە، مەگەر کەسێك بە حەقی خۆی وەری بگرێ و ئەو حەقەی لەسەریەتی تێیدا جێبەجێی بکا). واتە: دەبێ بابای کار پێ سپێرراو:

<u>یەکەم</u>: شایستە بێ.

<u>دووەم</u>: کەمتەرخەمیی تێدا نەکات و حەقی خۆی پێبدا.

ئەگەر ئەو دوو مەرجەی تێدا نەیەنە دی، ئەوا بەرپرسێتییەکەی دەبێتە مایەی شەرمەزاریی و پەشێمانیی.

بەڵام لە کاتێکدا مرۆڤ لە خۆی ڕاببینێ کە توانا و شایستەیی هەیە و پاڵنەریشی خزمەتی خەڵك و پاداشتی **خوا** ﷻ بێ و، قەناعەتیشی وابێ کە بە ڕاکردنی لە ئەرکی بەرپرسیارێتی گوناهبار دەبێ، ئەوا لەو حاڵەتەدا نەك هەر قەدەغە و ناپەسند نیە، بگرە پەسندیشە و جاری وا هەیە پێویستیش دەبێ، بەڵام بە مەرجێك بەبێ هەڵپەکردن و سووربوون لەسەری، بێ، چونکە:

٥- **خوای** زانا و شارەزا لەسەر زمانی **بەندەکانی خوا** (**عِبَادُ الرَّحْمن**) کە بە کۆمەڵێك سیفەت وەسفیان دەکا، ئینجا دوایی ئەم دوعایەیان لێ

دەگێڕێتەوە و دەفەرموێ: ﴿... رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَٰجِنَا وَذُرِّيَّٰتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَٱجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾﴾ **الفرقان**. واتە: (... -بەندەکانی **خوا** دەڵێن:- پەروەردگارمان! لە هاوسەرانمان و لە وەچەکانمان مایەی بەرچاوڕوونییمان پێ بدە، وە بۆ **پارێزکاران** بمانگێڕە بە **پێشەوا**).

٦- هەروەها لەسەر زمانی **یوسف** (عليه السلام) فەرموویەتی: ﴿... ٱجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾﴾ **یوسف**. واتە: (... لەسەر خەزێنە و عەمبارەکانی زەویم دابنێ، چونکە من پارێزەری زانام)، بە زاراوەی ئەمڕۆ یانی: بمکە **وەزیری دارایی و ئابووریی**.

بۆیە پێویستە یان لانی کەم وا باشە، هەرکەسێك بە زەقیی هەڵپەکردن و سووربوون لەسەر بەرپرسیارێتیی لێ بینرا، ئەگەر شایستەش بێ کاری بەرپرسیارێتی پێ نەسپێردرێ.

بەڵام کەسانێك شایستە و لێهاتوو بن، پێویستە چاویان بۆ بگێڕرێ و داوایان لێ بکرێ و کاریان پێ بسپێردرێ.

بنەمای نۆیەم

پشت بە خوا بەستن و لەسەر پێی خۆ وەستان و، پاراستنی سەربەخۆیی لە هەموو ڕوویێکەوە.

تەنها **پشت بە خوا بەستن** و **لەسەر پێی خۆ وەستان** لە ڕووی ئابوورییەوە و، **پاراستنی سەربەخۆیی فیکریی و سیاسیی خۆ** و، **ڕەدکردنەوەی هەر جۆرە وابەستەییەك**، چونکە بەبێ **پشت بە خوا بەستن** (**التَّوَكُّلُ عَلَى الله**) و **لەسەر پێی خۆ وەستان** (**الإِعْتِمَادُ عَلَى الذَّات**) و **سەربەخۆیی** (**إِسْتِقْلال**)ی **خۆ پاراستن**، **کۆمەڵی ئیسلامیی** ناتوانێ و ڕێی نادرێ **ئامانجە شەرعییەکان** بێنێتەدی، وەك:

١- **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿إِن يَنصُرْكُمُ ٱللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا ٱلَّذِى يَنصُرُكُم مِّنۢ بَعْدِهِۦ ۗ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾﴾ **آل عمران**. واتە: (ئەگەر **خوا** سەرتان بخا کەس بەسەرتاندا زاڵ نابێ، وە ئەگەر ئەو پشتتان بەربدات، لەدوای وی کێ سەرتان دەخا؟ -واتە: کەس- وە با **ئیمانداران** تەنها پشت بە **خوا** ببەستن).

٢- وە **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿وَإِن يُرِيدُوٓا۟ أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِۦ وَبِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾﴾ **الأنفال**. بێگومان دواندن (خِطَابْ) لەگەڵ **پێغەمبەرە** ﷺ **دەفەرموێ**: {وە ئەگەر بیانەوێ فێڵت لێ بکەن، ئەوا بێگومان **خوا** بۆ تۆ بەسە، ئەو تۆی بەهێز کردووە

بەیارمەتی و سەرخستنی خۆی و بە (**ئیمانداران**)یش}، واتە: بەو **ئیماندار**انەی کە لە خزمەتتدان و پشتت دەگرن.

٣- وە **خوای** بەدیهێنەر ﷻ فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ حَسۡبُكَ ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ٦٤﴾ **الأنفال**. واتە: (ئەی **پێغەمبەر**! **خوا** بۆ تۆ بەسە، وە بۆ ئەو **بڕوادار**انەش کە شوێنت کەوتوون)[٧].

٤- وە فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُمۡ رَٰكِعُونَ ٥٥﴾ **المائدة**. واتە: (بێگومان پشتیوانی ئێوە -یاخود سەرپەرشتیار و دۆستی ئێوە- تەنیا **خوا** و **پێغەمبەری خوایە**[٨]، وە لەدوای **خوا** و **پێغەمبەری خوا**، دۆست و پشتیوانی ئێوە ئەوانەن کە **بڕوا**یان هێناوە، ئەوانەی **نوێژ** بەرپا دەکەن و **زەکات** دەدەن و هەمیشە **رکووع** دەبەن).

٥- وە دەربارەی (**هاوەڵان**)ی بەڕێز و دڵسۆزی **پێغەمبەری خوا** ﷺ، دوای ئەوەی پێشتر چەند سیفەتێکیان لێ هەڵدەدات لە **ئایەتەکانی** کۆتایی **سوورەتی** (**الفتح**)، ئینجا ئاوا وەسفیان دەکا: ﴿... مَثَلُهُمۡ فِي ٱلتَّوۡرَىٰةِۚ وَمَثَلُهُمۡ فِي ٱلۡإِنجِيلِ كَزَرۡعٍ أَخۡرَجَ شَطۡـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسۡتَغۡلَظَ فَٱسۡتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ ... ٢٩﴾ **الفتح**. واتە: {... ئەوە وەسفیانە لە (**تەورات**)دا، وە وەسفیان لە (**ئینجیل**)دا وەك درەختێکە کە لق و پۆپ دەردەکا بەملا و بەولادا -پێشی نەمامە دوایی لق و پۆپ دەردەکا ئەو لق و پۆپە- قەدەکەی بەهێز دەکات

٧- ئەو **ئایەتە** دوو واتای هەیە: واتە پشتیوانیی **خوا** ﷻ و ئەو **بڕوادار**انەش کە شوێنتکەوتوون بۆ تۆ بەسە، یاخود پشتیوانیی **خوا** ﷻ بۆ تۆ و ئەو **بڕوادار**انەی شوێنتکەوتوون بەسە، کە زۆر لە **توێژەرەوانی قورئان** مانای دووەمیان پێ بەهێزترە.

٨- دیارە پشتیوان بوونی **خوا** ﷻ بۆ **ئیمانداران** واتایەکی هەیە و، هی **پێغەمبەر** ﷺ واتایەکی دیکەی هەیە.

و چڕ و پڕ دەبێ و لەسەر ئەو قەدەی خۆی دەوەستێ و بەرز هەڵدەچێ (...).

بنەمای دەیەم

ئەرك سپاردن بە ئەندامان

تەنیا لەسەر بناغەی شایستەیی و لێهاتوویی.

ئەرك و كار بە خەڵك سپاردن لەسەر بناغەی شایستەیی (الكفاءة) و ڕەچاوكردنی هێز و دەستپاكیی (القوة والأمانة) و پارێزگاریی و زانیاریی (الحفظ والعلم) و خۆڕاگریی و بڕواپتەویی (الصبر واليقين)، وە ڕەچاونەكردنی هیچ مەسەلەیەكی‌دیكەی وەك: خزمایەتی و ناوچەگەرێتی و ناساوێتیی و هاومەشرەبیی و هاوتەمەنیی و ... هتد. وەك:

١- **خوای** كاربەجێ ﷻ لەسەر زمانی یەكێك لە دوو كچەكانی ئەو پیاوە بەتەمەنەی كە **مووسا** ﷺ ئاژەڵەكانی بۆ ئاودان، كە زۆر لە توێژەرەوان گوتوویانە (**شوعەیب**)ە ﷺ- فەرموویەتی: ﴿... يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿٢٦﴾﴾ **القصص**. واتە: (... ئەی بابە! بە كرێی بگرە، باشترین كەسێك كە تۆ بە كرێی بگری -بۆ شوانیی- بەهێزی ئەمیندارە)، واتە: **مووسا** ﷺ ئەو دوو سیفەتەی هەردووك تێدابوون.

٢- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ لەسەر زمانی **یوسف** ﷺ بە پادشای میسری فەرمووە: ﴿... اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾﴾ **یوسف**. واتە: (... من لەسەر عەمبارەكانی زەوی دابنێ، چونكە من پارێزەر و زانام)، بە زاراوەی ئەمڕۆ واتە: بمكە بە **وەزیری دارایی و ئابووریی**.

٣- وە **خوای** زانا و توانا ﷻ لە سیاقی چەند **ئایەتێکدا** کە باسی گەلی **بەنی ئیسرائیل** دەکا، فەرموویەتی: ﴿وَجَعَلۡنَا مِنۡهُمۡ أَئِمَّةٗ يَهۡدُونَ بِأَمۡرِنَا لَمَّا صَبَرُواْۖ وَكَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾﴾ **السجدة**. واتە: (وە گێڕابوومانن بە **پێشەوا**یانێك كە بە فەرمانی ئێمە ڕێنمایی خەڵكیان دەكرد، لە سۆنگەی ئەوەوە كە خۆیان ڕاگرت و **بڕوا**یەكی پتەویان بە **ئایەتەكانی** ئێمە هەبوو).

٤- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿۞إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا ...﴿٥٨﴾﴾ **النساء**، واتە: (بێگومان **خوا** فەرمانتان پێدەكات كە سپاردەكان بگەیەننە خەڵكی شایستەی خۆیان ...).

٥- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمۡ وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٢٧﴾﴾ **الأنفال**. واتە: (ئەی ئەوانەی **بڕوا**تان هێناوە! ناپاكیی لەگەڵ **خوا** و **پێغەمبەری خوا** مەكەن، وە ناپاكیی لە سپاردەكانتاندا مەكەن، لەكاتێكدا كە دەزانن -ناپاكیی كردن چەند خراپە-).

٦- **پێغەمبەری خوا**ش ﷺ فەرموویەتی: (مَنِ اسْتَعْمَلَ عَامِلاً مِنَ **الْمُسْلِمِينَ** وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّ مِنْهُمْ أَوْلَى بِذَلِكَ مِنْهُ وَأَعْلَمُ **بِكِتَابِ اللهِ** وَ**سُنَّةِ نَبِيِّهِ** ﷺ فَقَدْ خَانَ **اللَّهَ وَرَسُولَهُ** وَجَمِيعَ **الْمُسْلِمِينَ**) **رواه الحاكم في المستدرك: ٧٠٢٣ وصححه، ورواه البيهقي في السنن الكبرى: ٢٠١٥١، عن ابن عباس**. واتە: (هەر كەسێك كاروباری **موسڵمانان** بە كەسێك بسپێرێ، وە بشزانێ لەنێویاندا كەسێكی لەو شایستەتر هەیە بۆ ئەو كارە و زاناترە بە **كتێبی خوا** و **سوننەتی پێغەمبەرەكەی**، ئەوە خیانەتی لە **خوا** و **پێغەمبەری خوا** و هەموو **بڕواداران** كردووە).

٧- هەروەها **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: (إِذَا ضُيِّعَتْ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرْ **السَّاعَةَ**، قَالَ: كَيْفَ إِضَاعَتُهَا يَا **رَسُولَ اللَّهِ**؟ قَالَ: إِذَا أُسْنِدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ **السَّاعَةَ**) **رواه البخاري: ٦٤٩٦ عن أبي هريرة**. واتە: (هەرکاتێك سپاردە زایە بوو چاوەڕێی **قیامەتێ** بکە -واتە: **قیامەتی** ئەو کارە و کۆتایی هاتنی-، -**ئەبو هوڕەیرە** -**خوا** لێی رازی بێ- گوتی: ئەی **پێغەمبەری خوا**، زایە بوونی سپاردە چۆنە؟ ئەویش فەرمووی: هەرکات ئیش بە غەیری خەڵکی شایستەی خۆی سپێردرا، چاوەڕێی کۆتایی هاتنی ئەو ئیشە بکە).

چونکە **بوونەوەر** هەمووی (**قیامەت**)ێکی هەیە و، هەر شتێکیش لە خودی خۆیدا (**قیامەت**)ێکی هەیە، وەك **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰٓ أَجَلًاۖ وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِندَهُۥۖ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾﴾ **الأنعام**. واتە: (**خوا** ئەو کەسەیە کە ئێوەی لە قوڕ دروستکردووە پاشان بۆ هەر دروستکراوێك لە دروستکراوەکانی کاتێکی داناوە کۆتایی تێدا بێ، وە بۆ **بوونەوە**ریش هەمووی کاتێك هەیە کە بە تێکڕایی کۆتایی دێ).

ئینجا دیارە بناغە و شێوازی دانانی بەرپرسانیش لە هەموو حاڵاندا بریتییە لە **راوێژ**، چونکە **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿... وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ...﴿٣٨﴾﴾ **الشورى**. واتە: (... وە کاروباریان لەنێو خۆیاندا بە **راوێژە** ...)، هەروەها فەرموویەتی: ﴿... وَشَاوِرْهُمْ فِي ٱلْأَمْرِۖ ...﴿١٥٩﴾﴾ **آل عمران**. واتە: (... وە لە کاروبار بەڕێوەبردندا **راوێژیان** پێ بکە ...).

بنەمای یازدەیەم

پەیڕەوكردنی سیستەمی دامەزراوەكان و، دابەشكردنی ئەرك و كارەكان بەگوێرەی پسپۆڕیی و كارامەیی.

كاروبار بەڕێوەبردن بەپێی **سیستەمی دامەزراوەكان** (**نظام المؤسسات**) و دابەشكردنی ئەرك و كارەكان بەسەر تاكەكاندا بەگوێرەی لێهاتوویی و پسپۆڕیی و شارەزایی و، دەستتێوەرنەدانی هیچ كەس و ئۆرگانێك لە كاروباری ئەوی دیكە، مەگەر لەسەر بنچینەی هاوكاریی كردنی یەكدی، وەك:

١- **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾﴾ **الإسراء**. واتە: (بڵێ: هەركەسە بەپێی سروشتی خۆی -یان بەپێی خۆی- كاردەكات، پەروەردگارتان زاناترە بەوەی كە ڕێی ڕاستتری گرتوە).

٢- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿... وَتَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢﴾﴾ **المائدة**. واتە: (وە هاوكاری یەكدی بكەن لەسەر چاكەكاریی و پارێزكاریی، وە هاوكاری

یەکدی مەکەن لەسەر گوناح و دەستدرێژیی، وە پارێز لە **خوا** بکەن، بێگومان **خوا** تۆڵەی توندە).

٣- **پێغەمبەری خواش** ﷺ فەرموویەتی: (أَرْحَمُ أُمَّتِي بِأُمَّتِي **أَبُو بَكْرٍ**، وَأَشَدُّهُمْ فِي **دِينِ اللَّهِ عُمَرُ**، وَأَصْدَقُهُمْ حَيَاءً **عُثْمَانُ**، وَأَقْضَاهُمْ **عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ**، وَأَقْرَؤُهُمْ **لِكِتَابِ اللَّهِ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ**، وَأَعْلَمُهُمْ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ **مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ**، وَأَفْرَضُهُمْ **زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ**، أَلا وَإِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَمِيناً وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ **أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ**) **رواه ابن ماجة: ١٥٤، وقال الألباني: صحيح**. واتە: (بە بەزەییترینی ئۆمەتم بەرانبەر بە ئۆمەتم **ئەبو بەکرە**، وە بەهێزترینیان لە **دینی خوا**دا **عومەرە**، وە بەشەرمترینیان **عوسمانە**، وە شارەزاترینیان لە دادوەرییدا **عەلی**یە، وە کەسێك کە لە هەمووان باشتر **قورئان** دەخوێنێ **ئوبەی کوڕی کەعبە**، وە زاناترینیان بە حەڵاڵ و حەرام **موعازی کوڕی جەبەلە**، وە شارەزاترینیان لە میراتدا **زەیدی کوڕی سابیتە**، وە هەر **پێغەمبەرێك** ئەمینداریکی هەیە و ئەمینداری ئەم ئۆمەتە **ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەڕڕاحە**)، **خوا** لە هەموویان رازی بێ.

٤- هەروەها: (عَنْ **عَائِشَةَ** رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: أَمَرَنَا **رَسُولُ اللَّهِ** ﷺ أَنْ نُنَزِّلَ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ) **أورده مسلم في مقدمة صحيحه**. واتە: (لە **عائیشەوە** -**خوا** لێی رازی بێت- دەگێڕنەوە کە گوتوویەتی: **پێغەمبەری خوا** فەرمانی پێکردین کە خەڵکی لە شوێن و پلەی خۆیاندا دابنێین).

بنەمای دوازدەیەم

بێئاگانەبوون لەو راستییە کە: کۆمەڵی ئیسلامیی کۆمەڵێکە لە مسوڵمانان و، ئامرازێکە بۆ خزمەتی ئیسلام و مسوڵمانان و، هەق و راستیی لەسەر تا پۆنەکراوە.

کۆمەڵی ئیسلامیی خۆی بە کۆمەڵێك لە **مسوڵمانان** و هۆکار (وسیلة)ێك بۆ خزمەتی **ئیسلام** و **مسوڵمانان** دادەنێ و، خودی خۆی ئامانج نیە، نە پێی وایە **مسوڵمانانی** تێدا کورت هەڵهاتوون و، نە پێشی وایە حەق و راستیی لەسەر تاپۆکراوە، چاکیی و خراپیشی پەیوەستە بە رادەی دینداریی و پابەندیی بە **شەریعەتی خواوە**، یان لێ لادانی، وەك:

١ – **خوای** بەخشندە و بەزەیی ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ قَوۡلٗا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ٣٣﴾ **فصلت**. واتە: (وە قسەی کێ لە قسەی کەسێك چاکترە کە بەرەو لای **خوا بانگەواز** دەکات و کردەوەی باش ئەنجام دەدات و دەڵێ: من لە **مسوڵمانانم**)؟

٢- هەروەها **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾﴾ **آل عمران**. واتە: (وە با لەنێو ئێوەدا کۆمەڵێك هەبن، -یاخود ئێوە کۆمەڵێك بن-، **بانگەواز دەکەن بۆ لای چاکە** و **فەرمان بە هەرچی شتی پەسندە دەکەن** و، **رێگریی لە هەرچی شتی ناپەسندە دەکەن**، هەر ئەوانەش سەرفرازن).

٣- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿... وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾﴾ **المائدة**. واتە: (... وە هاوکاریی یەکدی بکەن لەسەر چاکەکاریی و پارێزکاریی، وە هاوکاریی یەکدی مەکەن لەسەر گوناه و دەستدرێژیی، وە پارێز لە **خوا** بکەن، بێگومان **خوا** سزای توندە).

٤- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۗ ...﴿١١٠﴾﴾ **آل عمران**. واتە: (ئێوە باشترین کۆمەڵن کە دەرهێنراون و پەیداکراون بۆ مرۆڤایەتی، **فەرمان بە شتە پەسندەکان دەکەن** و **رێ لە شتە ناپەسندەکان دەگرن**، وە **ئیمان بە خوا دێنن** ...).

بنەمای سێزدەیەم

کۆمەڵی ئیسلامیی هاوکارییکردنی تێکڕای مسوڵمانان بۆ هێنانەدی ئامانجە شەرعییەکان، بە پێویست دەزانێ.

کۆمەڵی ئیسلامیی لەسەرخۆی بە پێویست دەزانێ کە ئەرکی برایەتیی و دۆستایەتیی لەگەڵ تێکڕای **مسوڵمانان** -بەپێی توانا- جێبەجێ بکات و، بۆ هێنانەدی **ئامانجە** پێویست و پەسندەکان هاوکارییان بکات، بە هەموو کەسایەتیی و مەشرەب و توێژ و کۆمەڵ و تەوژمەکانیانەوە، مادام لەسەر بناغەی **ئیمان** و **عەقیدە** و لە بازنەی **ئیسلام**دا لەگەڵی یەك بگرنەوە.

وە هەوڵیش دەدا هەم لە ئامۆژگاریی و پێشنیار و ڕەخنەکانیان بەهرەمەند بێ و، هەم بەپێی تواناش ڕێڕوونییان بکات و، کەموکوڕییەکانیان چارەسەر بکات، وە لەسەر بناغەی **خاڵە هاوبەشەکان** (**النقاط المشتركة**) هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکات و، مەگەر لە کەش و هەوای دۆستانە و وتوویژی هێمنانە و زانستییانەدا، ئەگەرنا بەهیچ جۆرێك وردە بابەتە خیلافییەکانیان لەگەڵ ناورووژێنێ و، لەکاتی مشتومڕ و تێکگیرانیشدا بە ڕەوشتی بەرز و جوانی **مسوڵمانانە** و **برایانە** و لەسەر بناغەی ئەم **فەرمایشتەی خوا** ﷻ مامەڵەیان

لەگـــەڵ دەكـــات: ﴿ٱدۡفَعۡ بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ ٱلسَّيِّئَةَۚ نَحۡنُ أَعۡلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ۝٩٦﴾ **المؤمنون**. واتە: (بە كام رەفتار و كردەوە كە چاكترە، خراپە پاڵ پێوەنێ، ئێمە زاناترین بەوەی كە ئەوان باسی دەكەن). بەوە مامەڵەیان لەگەڵدا دەكات، چونكە بێگومان ئەو شێوازە كە لەگەڵ خەڵكی **نامسوڵمان**دا پێویست یان پەسند بێ، دیارە لەگەڵ **مسوڵمانان** پێویستتر و پەسندترە، چونكە:

١- **خوای** كاربەجێ ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ ...۝٧١﴾ **التوبة**. واتە: (وە **بڕواداران**ی پیاو و **بڕواداران**ی ئافرەت هەندێكیان پشت و پەنا و مشورخۆری هەندێكیانن ...).

٢- هەروەها **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ إِخۡوَةٞ ...۝١٠﴾ **الحجرات**. واتە: (بەڕاستی **بڕواداران** برای یەكدین، یان خوشك و برای یەكدین، یان خوشكی یەكدین ...)[9].

٣- وە **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَقُل لِّعِبَادِي يَقُولُواْ ٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ يَنزَغُ بَيۡنَهُمۡۚ ...۝٥٣﴾ **الإسراء**. واتە: (وە بە بەندەكانم بڵێ: كام قسەی چاكە ئەوە بڵێن، چونكە **شەیتان** نێوانیان تێكدەدات ...).

ئینجا لەوبارەشەوە **پێغەمبەر** ﷺ **فەرمایشتی** زۆرن، ئەمەش **چەند فەرمایشتێك** لەوبارەوە:

٤- (عَنْ **مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ** قَالَ: سَمِعْتُ **رَسُولَ اللَّهِ** ﷺ يَقُولُ: قَالَ **اللهُ** ﷿: الْمُتَحَابُّونَ فِي جَلَالِي لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ **النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ**) **رواه الترمذي: ٢٣٩٠، وقال: حسن صحيح**. واتە: (**موعازی كوڕی جەبەل** –

٩- چونكە وشەی (إخوة) هەردوو رەگەزی نێر و مێ دەگرێتەوە، وەك **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿... وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ ...۝١٧٦﴾ **النساء**، واتە: (... ئەگەر میراتگرەكان -إخوة- بوون، **پیاوان** و **ئافرەتان** ...).

ڕەزای **خـوای** لــێ بـێ- دەڵــێ: گـوێم لــە **پێغەمبــەری خـوا** بـوو ﷺ **دەیفەرموو**: **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ئەوانەی لەبـەر شـکۆمەندیی من یەکتریان خۆشدەوێ، چەند دوانگەیەکی نوورینیان هەن -لە **قیامەتدا**- کە **پێغەمبەران** و **شـەهیدان** خۆزگەیان پێ دەخوازن)، واتە: بەنیسبەت ئـەو کردەوەیانەوە.

٥- هەروەها **پێغەمبەر** ﷺ دەفەرموێ: {(**الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ** كَالْبُنْيَانِ يَـشُدُّ بَعْـضُهُ بَعْضًا)، وَشَـبَّكَ بَـيْنَ أَصَـابِعِهِ} **رواه البخـاري: ٢٤٤٦ واللفـظ لـه، ومـسلم: ٢٥٨٥، عن أبي موسى الأشعري**. واتە: {(**بڕوادار** بـۆ **بـڕوادار** وەك دیـوار وایە، هەندێکی هەندێکی مەحکەم دەکات)، وە پەنجەکانی خستەنێویەك}.

٦- وە **پێغەمبــەر** ﷺ دەفــەرموێ: (مَثَـلُ **الْمُـؤْمِنِينَ** فِـي تَـوَادِّهِمْ وَتَـرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالـسَّهَرِ وَالْحُمَّى) **رواه البخاري: ٦٠١١، ومسلم: ٢٥٨٦ واللفظ له، عن النعمـان بـن بشير** رضي الله عنه. واتە: (وێنەی **بـڕواداران** لــە یەکـدی خۆشویـستنیان و بـەزەیی بەیەکداهاتنەوەیان و سۆز و پەرۆشییان بۆ یەکدیدا، وەك جەستەیەك وان، کە ئەگەر ئەندامێکی ناساغ بوو، هەموو جەستە بە شەونخوونیی و تا لێهاتن بەشداریی دەکات).

بنەمای چواردەیەم

خۆ بژارکردنی ئەندامان لە خووە خراپ و پەستەکان و، خۆ رازاندنەوەیان بە ئاکار و رەوشتە جوان و پەسندەکان.

خۆ بژارکردنی یەك یەکی ئەندامانی **کۆمەڵ** لە خوو و خدە پەستەکان (الرذائل) و خۆ رازاندنەوەیان بە خەسڵەتە بەرز و پەسندەکان (الفضائل) و، هەڵسوکەوت کردنیان لەگەڵ تێکڕای خەڵکیدا بەپێی ئەدەب و رەوشتە بەرز و جوانەکانی **ئیسلام** و، خۆپاراستن لە هەرجۆرە ئەزیەتدان و زیان گەیاندنێك بە خەڵکی بە دڵ و زمان و ئەندامەکانی دیکە و، کۆشش کردن بۆ سوود پێگەیاندنیان بە دڵ و زمان و دەست و ماڵ و سامان، وەك:

١- **خوای** بەخشەر ﷻ لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ١٤﴾ **الأعلى**. واتە: (بەڕاستی سەرفرازە کەسێك کە خۆی **تەزکیە** کردووە)، واتە: خۆی پاك و چاك کردووە.

٢- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿۞ أَفَمَن يَعۡلَمُ أَنَّمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ ٱلۡحَقُّ كَمَنۡ هُوَ أَعۡمَىٰٓۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ ٱلۡأَلۡبَٰبِ ١٩ ٱلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ ٱلۡمِيثَٰقَ ٢٠ وَٱلَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيَخۡشَوۡنَ رَبَّهُمۡ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ

ٱلْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَٱلَّذِينَ صَبَرُواْ ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِٱلْحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٢﴾﴾ **الرعد**. واتە: (ئایا کەسێك کە دەزانێ ئەوەی لە پەروەردگارتەوە بۆ تۆ دابەزێنراوە حەقە، وەك ئەو کەسە وایە کە کوێرە؟ بێگومان تەنیا خاوەن عەقڵان بیردەکەنەوە و پەند وەردەگرن، ئەوانەی کە پەیمانی **خوا** بەجێ دێنن و پەیمانی پتەو ناشکێنن، وە ئەوانەی کە ئەوەی **خوا** فەرمانی پێ کردووە بگەیەندرێ لە پەیوەندییەکان دەیگەیەنن، وە لە پەروەردگاریان دەترسن و لە لێپرسینەوەی خراپ دەترسن، وە ئەوانەی کە لەبەر ڕەزامەندیی پەروەردگاریان خۆڕادەگرن و **نوێژ** بەرپادەکەن و لەوەی کە پێمانداون بە پەنهانیی و بە ئاشکرا دەبەخشن، وە بە هەڵوێست و قسەی چاك هی خراپ پاڵ پێوەدەنێن، ئا ئەوانە سەرەنجامی مەنزڵگای **دوارۆژیان** بۆ هەیە).

٣- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿خُذِ ٱلْعَفْوَ وَأْمُرْ بِٱلْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿١٩٩﴾﴾ **الأعراف**. واتە: (ئەوەی کە ئاسانە وەریبگرە و فەرمان بە چاکە بکە و پشت لە نەفامان بکە)، واتە: پشتگوێیان بخە.

٤- **پێغەمبەریش** ﷺ فەرموویەتی: (**الْمُسْلِمُ** مَنْ سَلِمَ **الْمُسْلِمُونَ** مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَ**الْمُهَاجِرُ** مَنْ هَاجَرَ مَا نَهَى **اللَّهُ** عَنْهُ) **رواه البخاري: ١٠ واللفظ لـه، ومسلم: ٤١، عن عبدالله بن عمرو بن العاص**. واتە: (**مسوڵمان** کەسێکە کە **مسوڵمانان** لە زمان و دەستی سەلامەت و پارێزراو بن، وە **کۆچکەر** کەسێکە واز لە شتێك بێنێ کە **خوا** قەدەغەی کردووە).

٥- هەروەها **پێغەمبەری خوا** ﷺ فەرموویەتی: (لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ) **رواه البخاري: ١٣، ومسلم: ٤٥، عن أنس بن مالك**. واتە: (یەکێك لە ئێوە **ئیمان** ناهێنێ، تاکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە، بۆ برایەکەشی پێی خۆش نەبێ).

بنەمای پازدەیەم

خزمەتکردنی خەڵك و هەوڵدان بۆ بەختەوەرکردنیان، بەشێکە لە خواپەرستیی.

کۆمەڵی ئیسلامیی پێشکەشکردنی هەر جۆرە خزمەتگوزارییەك بە خەڵك و کۆمەڵگا لە هەموو بوارەکانی: **فەرهەنگیی** و **کۆمەڵایەتیی** و **ئابووریی** و **سیاسیی** و ... هتد دا، بە **فەرمانبەریی خوا** (**طاعة الله**) دادەنێ و، لەو بوارەدا بەجۆرێك قۆڵی خزمەتگوزاریی هەڵدەماڵێ، کە هیچ کەس و لایەنێك نەتوانێ موزایەدەی **خەڵك دۆستیی** و **نیشتمانپەروەریی** و **خزمەتگوزاریی** بەسەردا بکا، چونکە:

١- **خوای** بە بەزەیی و بەخشەر ﷻ فەرمووییەتی: ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾﴾ **فصلت**. واتە: (وە قسەی کێ چاکترە لە هی کەسێك کە خەڵك بۆ لای **خوا** بانگ بکات و کردەوەی چاك ئەنجام بدا و بڵێ: من لە **مسوڵمانانم**).

٢- وە **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿... وَقُولُوا۟ لِلنَّاسِ حُسْنًا ...﴿٨٣﴾﴾ **البقرة**. واتە: (... وە قسەی باش لەگەڵ خەڵکی بکەن ...).

٣- دیسان **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَأَنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾﴾ **البقرة**. واتە: (وە لە ڕێی **خوادا** ببەخشن و بەدەستی خۆتان خۆ مەفەوتێنن و چاکەکاربن، بێگومان **خوا** چاکەکارانی خۆشدەوێ).

٤- وە **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱرْكَعُوا۟ وَٱسْجُدُوا۟ وَٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمْ وَٱفْعَلُوا۟ ٱلْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۩ ﴿٧٧﴾﴾ **الحج**. واتە: (ئەی ئەوانەی **بڕوا**تان هێناوە! **ڕکووع** ببەن و **کڕنووش** ببەن - بۆ **خوا**-، وە پەروەردگارتان بپەرستن و چاکە بکەن بەڵکو سەرفراز بن).

٥- هەروەها **خوای** بەدیهێنەر ﷻ فەرموویەتی: ﴿لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾﴾ **الممتحنة**. واتە: (**خوا** لێتان قەدەغە ناکات کە چاکە بکەن و ببەخشن بە کەسانێك کە لەسەر **دین** لەگەڵتان ناجەنگن و، لە **نیشتمانتان** و لە ماڵ و حاڵتان وەدەرتان نانێن، بێگومان **خوا** بەخشەرانی خۆشدەوێ).

٦- **پێغەمبەری خواش** ﷺ لەو بارەوە دەفەرموێ: (خَيرُ النَّاسِ مَنْ طَالَ عُمُرهُ، وَحَسُنَ عَمَلُهُ) **رواه الترمذي: ٢٣٣٠ وقال: حسن صحيح، والحاكم: ١٢٥٦ وقال: صحيح على شرطهما وأقره الذهبي، وأحمد:٢٠٥٢٣ وقال الهيثمي: إسناده جيد**. واتە: (باشترین کەس ئەوەیە کە تەمەنی درێژ بێ و کردەوەی باش بێ).

٧- هەروەها **پێغەمبەری خوا** ﷺ فەرموویەتی: (**المُؤْمِنُ** يَأْلِفُ وَيُؤْلَفُ، وَلا خَيْرَ فِيمَنْ لا يَأْلِفُ وَلا يُؤْلَف، وَخَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ) **رواه الطبراني في المعجم الأوسط: ٥٧٨٧، والدارقطني عن جابر بن عبدالله، وقال الألباني في السلسلة الصحيحة: حسن صحيح**. واتە: (**ئیماندار** خەڵکی هۆگری

خۆی دەکات و هۆگری خەڵکیش دەبێ، وە خێر لەو کەسەدا نیە کە نە بتوانێ خەڵکی هۆگری خۆی بکات و نە بۆ خۆی هۆگری خەڵکی بێ، وە باشترینی خەڵکی سوودبەخشترینیانە بۆ خەڵکی).

وە **ئەبو حامیدی غەزالی** گوتوویەتی: (إِذَا أَحَبَّ **اللَّهُ** عَبْدًا، أَكْثَرَ حَوَائِجَ الخَلْقِ إِلَيْهِ)[10]. واتە: (ئەگەر **خوا** بەندەیەکی خۆشویست، وادەکات خەڵك زۆر ئیشیان تێی بکەوێ)، تاکو ئیشیان بۆ جێبەجێ بکات و، خێری بگاتێ.

10- المقصد الأسنى في شرح أسماء الله الحسنى لأبي حامد الغزالي، دراسة وتحقيق: محمد عثمان الخُشْت، الناشر: مكتبة الفرقان - القاهرة ص٨٠.

بنەمای شازدەیەم

ئەنجامدانی ئەرکی: بانگەواز و، فەرمان بە چاکە و ڕێگریی لە خراپە و، پاکسازیی و چاکسازیی کردن لە کۆمەڵگادا.

کۆمەڵی ئیسلامیی بانگەواز بۆ ئیسلام و **هەموو شتێکی چاك** و سوودبەخش و **فەرمان بە چاکە** و **ڕێگرتن لە خراپە** (**الدعوة إلى الإسلام والخير والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر**) بە ئەرك و کاری هەرە گرنگ و سەرەکیی خۆی دەزانێ، چ لەنێو خۆی و چ لەگەڵ دەوروبەریدا.

هەروەها کاردەکات بۆ گۆڕین و پاکسازیی و چاکسازیی کۆمەڵگا لە هەموو بوارەکاندا، هەتا بەتەواویی دێتەسەر ڕێباز و ژێر سایەی **شەریعەت**، چونکە:

١- **خوای** تاك و پاك ﷻ فەرموویەتی: ﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ١٢٥ ﴾ **النحل**. واتە: (**بانگەواز** بکە بۆ **ڕێبازی پەروەردگارت** بە حیکمەت و ئامۆژگاریی باش و بە چاکترین شێواز وتوویژیان لەگەڵدا بکە، بێگومان پەروەردگارت زاناترە بەوەی کە لە **ڕێبازی وی** لایداوە و، زاناتریشە بەوانەی کە ڕێی ڕاستیان گرتوە).

٢- هەروەها **خـوا** ﷻ فەرموویـەتی: ﴿وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾﴾ **آل عمران**. واتە: (با لـەنێو ئێوەدا کۆمەڵێك هەبن بانگـەواز بکـەن بـۆ چـاکە[11] و، فـەرمان بکەن بە هـەموو شـتێکی پەسـند و، رێگریـی بکـەن لـە هـەموو شـتێکی ناپەسند، وە هەر ئەوانەش سەرفرازن).

٣- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویـەتی: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾﴾ **الجاثية**. واتـە: (پاشـان تۆمان لـەسەر **بەرنامەیەك** دانا لـە **ئاینی خۆمان**، جا شـوێنی بکـەوە و، بـە شوێن ئارەزووی ئەوانە مەکەوە کە نازانن).

٤- وە هەروەها **خوای** بـەرز و مـەزن فەرموویـەتی: ﴿... فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ ...﴿٤٨﴾﴾ **المائدة**. واتە: (... دەجا حوکمیان لـەنێواندا بکە بەوە کە **خوا** ناردوویەتە خوارێ، وە بەدوای ئارەزووەکانیان مەکـەوە و لامـەدە لـەو حەقەی بۆت هاتوە، بۆ هەر کامێکتان -بـۆ هـەر کـام لـە ئۆممـەتان- بەرنامە و **شێواز** و **رێبازێکی** تایبەتییمان داناوە).

---

[11] - وشەی (خیر) لێرەدا مەبەست پێی تەنیا **ئیسلام** نیـە، هەرچـەندە بێگومـان **ئیـسلام** بەشـێوەیەکی راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ سەرچاوەی هەموو چاکە و خێر و خۆشییەکە، بەڵام چەمکی وشـەی (خیر) لێرەدا فراوان و گشتگیرە و هەموو شتێکی باش و بەسوود دەگرێتەوە، چ سەرچـاوەکەی **ئیسلام** بێ -مەبەست پێی **"قورئان** و **سوننەت"ە**- وە چ غەیری **ئیسلام** بێ، وەك: **عەقڵ** و **زانست** و **ئەزموونی بەشەر** لـە هەموو بوارەکاندا.

بنەمای حەڤدەیەم

بەکارهێنانی هێز بۆ بەرگریکردن لە دین و ژینی کۆمەڵگا، لە کات و شوێنی خۆیدا و، بە مەرجە شەرعییەکانەوە.

کۆمەڵی ئیسلامیی هەبوونی هێز و هۆکارەکانی لە کاتی گونجاو و پێویستدا، بە **مافی شەرعیی** و بگرە بە **ئەرکی سەرشانی** دەزانێ و، لەپێناو پارێزگاریی لێکردنی **پیرۆزییەکان** (**مقدسات**)ی **ئیسلام** و **حورمەتەکان** (**حرمات**)ی **مسوڵمانان** و **خاك** و **نیشتمان**دا بەکاریدێنێ، بەپێی **بنچینە شەرعییەکان** و، **رەچاوکردنی هاوسەنگیی** لەنێوان **بەرژەوەندیی و خراپە** (**المصلحة والمفسدة**)دا، چونکە:

١- **خوای** زاڵ و کاربەجێ ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن قُوَّةٖ وَمِن رِّبَاطِ ٱلۡخَيۡلِ تُرۡهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمۡ وَءَاخَرِينَ مِن دُونِهِمۡ لَا تَعۡلَمُونَهُمُ ٱللَّهُ يَعۡلَمُهُمۡۚ ...﴿٦٠﴾﴾ **الأنفال**. واتە: (وە بۆیان -بۆ **کافران** و بۆ **دوژمنانتان**- ئامادە بکەن ئەوەی لە تواناتاندا هەیە لە هێز و ولاّخی بەستراوە، **دوژمنی خوا** و **دوژمنی خۆتانی** پێ بترسێنن، وە **کەسانێکیش جگە لە دوژمنە بەرچاوەکان کە ئێوە نایانزانن، بەڵام خوا دەیانزانێ** ...).

واتە: با هێزتان هەبێ تاکو دوژمنانی پەنهان و ئاشکرا لێتان بترسن و تەماعتان تێ نەکەن.

٢- وە **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزَٰٓؤُاْ سَيِّئَةٖ سَيِّئَةٞ مِّثْلُهَاۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ ﴾ **الشورى**. **خوا** ﷻ لە سیاقێکدا کە باسی سیفەتی **ئیمانداران** دەکات دەفەرموێ: (وە ئەوانەی کاتێك دەستدرێژییان کرایە سەر تۆڵە دەستێننەوە، وە سزای هەر خراپەیەك خراپەیەکی وەك خۆیەتی، کەسێکیش لێبوردن بکات و چاکسازیی بکات پاداشتی لەسەر **خوایە**، بێگومان **خوا** ستەمکارانی خۆشناوێ).

٣- هەروەها **خوای** کاربەجێ ﷻ فەرموویەتی: ﴿... فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَٱعْتَدُواْ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾ ﴾ **البقرة**. واتە: (... هەر کەسێك دەستدرێژیی کردە سەرتان، وەك دەستدرێژیی کرانە سەرتان لەلایەن ویەوە، ئاوا دەستدرێژیی بکەنەوە سەر و بەرپەرچی بدەنەوە، وە پارێز لە **خوا** بکەن، وە بزانن **خوا** لەگەڵ **پارێزکاران**دایە).

٤- **پێغەمبەری خواش** ﷺ لەوبارەوە **فەرمایشتی** زۆرن، بۆ وێنە فەرموویەتی: (لاَ تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي قَائِمَةً بِأَمْرِ **اللَّهِ** لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ أَوْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ **اللَّهِ** وَهُمْ ظَاهِرُونَ عَلَى النَّاسِ) **رواه البخاري: ٣٦٤١ ومسلم: ١٠٣٧ واللفظ له**. واتە: (بەردەوام کۆمەڵێك لە ئۆممەتی من -دەستەیەکی کەم لە کۆمەڵی[12] فراوانی من- فەرمانی **خوا** جێبەجێ دەکەن، نە ئەوانەی پشتیان بەردەدەن زیانیان پێدەگەیەنن و، نە ئەوانەش کە دژایەتییان دەکەن، هەتا فەرمانی **خوا** دێ -هەتا دنیا کۆتایی دێ-، لەو کاتەشدا ئەوان بەسەر خەڵکەوە باڵادەستن).

١٢- چونکە **ئوممەت** بە مانای **کۆمەڵ** دێ.

٥- هەروەها **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: (لَنْ يَبْرَحَ هَذَا الدِّينُ **قَائِمًا**، يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عِصَابَةٌ مِنَ **الْمُسْلِمِينَ** حَتَّى تَقُومَ **السَّاعَةُ**) **رواه مسلم: ١٩٢٢**. واتە: (ئەم **ئایینە** بەردەوام بە راوەستاویی دەمێنێتەوە، کۆمەڵێك لە **مسوڵمانان** لەپێناویدا دەجەنگن، هەتاکو **قیامەت** دێ).

بنەمای هەژدەیەم

جەختکردنەوە لەسەر هێنانەدی ئامانجە شەرعییە باڵایەکان و، خۆپاراستن لە سەرگەرمبوون بە مەسەلە لاوەکییەکانەوە.

کۆمەڵی ئیسلامیی لەم قۆناغەدا جەخت لەسەر **هێنانەدی ئامانجە شەرعییە باڵایەکان** (**تحقيق الأهداف الشرعية العليا**) دەکاتەوە و، خۆی لە گیروگرفتە گچکە و لاوەکییەکان دەپارێزێ و، زیاتر سەرگەرمی **پەروەردەکردنی بنکەیەکی ئیسلامیی پتەو و دامەزراو** و، **بەرچاو روونکردنەوەی خەڵك و کۆمەڵگا** دەبێ بە **راستییەکانی ئیسلام** و، **ئامادەکاریی و زەمینەسازیی بۆ هێنانەکایەی کۆمەڵگا و قەوارەی ئیسلامیی**.

شایانی باسیشە کە **فەرمانڕەوایەتی خوای بەرز** (**حاکمیة الله تعالی**) کە بەشێکە لە **پەروەردگارێتی و پەرستراوێتی خوا** (**ربوبیة الله وألوهیته**) ﷻ تەنیا کاتێك وەك پێویست لە ژیان و گوزەرانی کۆمەڵگادا بەرجەستە دەبێ، کە **بەرنامە** (**شریعة**)ەکەی لە هەموو بوار و لایەنەکانی ژیانیاندا پیادەبکەن، وەك:

١- **خوای** زانای پەنهان و ئاشکرا ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

ﭐلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ **النحل**. واته: (وه بەڕاستی لە هەموو کۆمەڵگایەکدا **ڕەوانەکراوێکمان** ناردوە، پێمان گوتووە پێیان بڵێ کە: تەنیا **خوا** بپەرستن ﷻ و خۆتان لە **تاغووت** دووربگرن، جا هەیانبووە **خوا** ﷻ ڕێنمایی کردووە و هەشیانبووە گومڕایی بەسەردا چەسپیوە، بە زەویدا بڕۆن و سەرنج بدەن سەرەنجامی بە درۆ دانەران چۆن بووە)، واتە: ئەوانەی **پێغەمبەرانی خوا** *علیهم الصلاة والسلام*یان بە درۆ داناوە.

٢- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ فَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَاۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾﴾ **البقرة**. واته: (تۆبزیی کردن لە **ئایین**دا نیە، ڕێی ڕاست لە ڕێی چەوت، -یاخود سەر ڕاستیی و سەرگەردانیی-، لێکجیابوونەتەوە، جا هەر کەسێك **کوفر** بە **تاغووت** بکات و **ئیمان** بە **خوا** بێنێ، ئەوە دەستی بە قوڵفەی هەرە پتەو و قایمەوە گرتووە، کە پچڕانی بۆ نیە، وە **خوا** بیسەری زانایە).

٣- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿... إِنِ ٱلۡحُكۡمُ إِلَّا لِلَّهِۚ أَمَرَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلۡقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٤٠﴾﴾ **یوسف**. لەسەر زمانی **یوسف** عليه السلام دەفەرموێ: (...بێگومان **حوکم** -**بەرنامەدانان**- تەنیا هی **خوا**یە، فەرمانی کردووە کە جگە لەو نەپەرستن، -یانی: تەنیا ئەو بپەرستن- ئا ئەوەیە **ئایین و بەرنامەی ڕێك و ڕاست**، بەڵام زۆربەی خەڵکی نازانن).

٤- وە هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُۚ وَلَوۡلَا كَلِمَةُ ٱلۡفَصۡلِ لَقُضِيَ بَيۡنَهُمۡۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾﴾ **الشورى**. واتە: (یان ئایا چەند

هاوبەشێكیان هەن كە لە **ئایین** بەرنامەیەكیان بۆ دادەنێن، -یان چەند یاسایەكیان بۆ دادەنێن-، كە **خوا** مۆڵەتی پێنەداوە، وە ئەگەر ئەوە نەبووایە كە **خوا** بڕیاری یەكلاییكردنەوەی دواخستووە بۆ **دوارۆژ**، ئەوە لەسەر ئەو هەڵوێستە دادوەرییان لە نێواندا دەكرا، وە بێگومان ستەمكاران ئازارێكی بە ئێشیان هەیە -لە **دوارۆژدا**-).

بنەمای نۆزدەیەم

مەیدانی كاروچالاكی ئێستای كۆمەڵ كوردستان و عیراقە، بەڵام هاوكاریكردنی مسوڵمانان بە پێی توانا لەهەر جێیەك بن، بە پێویست دەزانێ.

هەرچەندە مەیدانی كاروچالاكی ئێستای **كۆمەڵی ئیسلامیی**، (**هەرێمی كوردستان**) بەتایبەتی و (**عیراق**)ە بەگشتی، بەڵام لەسەر بناغەی **برایەتیی و دۆستایەتیی ئیمانیی** و **یەك ئۆممەت بوونی مسوڵمانان** لە سەرتاسەری **دنیا**دا، خۆی لە بەرانبەر **گەلانی مسوڵمان بە گشتی** و **كۆمەڵ و جموجۆڵە ئیسلامییەكانیاندا بە تایبەت**، بە بەرپرسیار دەزانێ و، پشتگرتن و هاوكاریی كردنیان بەگوێرەی توانا بە پێویست دەزانێ و، دیارە ئەویش لە بەرانبەردا هەمان مافی لەسەر ئەوان هەیە.

وە بێگومان خۆ كوشمەڵەكردن (التقوقع) لە جوغزی سنووره دەستكردەكانی **وڵاتانی ئیسلامیی**دا و، گوێ نەدان بە كێشە و گرفت و ئێش و ژانەكانی **مسوڵمانان**، هەڵە و كەمتەرخەمییەكی گەورەیە، بەتایبەت لەم چاخ و رۆژگارەدا كە دوژمن و ناحەزانیان یەكدەست و یەكدەنگن لە بەرانبەریاندا، وەك:

١- **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ...﴿١٠﴾﴾ **الحجرات**. واتە: (بێگومان **بڕواداران** بران، وە خوشك و بران، وە ئافرەتانیان خوشکن ...).

٢- وە **خوای** بەدیهێنەر ﷻ فەرموویەتی: ﴿إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾﴾ **الأنبياء**. واتە: (ئا ئەمە **ئۆممەتی** ئێوەیە یەك **ئۆممەتە**، وە من پەروەردگارتانم، تەنیا من بپەرستن).

٣- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ...﴿١٠٣﴾﴾ **آل عمران**. واتە: (تێکڕا توند دەست بە ڕێسمانی **خوا** بگرن و پەرتەوازە مەبن ...).

٤- وە **پێغەمبەری خوا** ﷺ فەرموویەتی: (مَثَلُ **الْمُؤْمِنِينَ** فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى) **رواه البخاري: ٦٠١١، ومسلم: ٢٥٨٦ واللفظ له، عن النعمان بن بشير** رضي الله عنه. واتە: (وێنەی **بڕواداران** لە یەکدی خۆشویستن و بەزەیی بەیەکداهاتنەوە و هاوسۆز بوونیان لەگەڵ یەکدی دا، وەك جەستەیەك وایە کە ئەگەر ئەندامێکی نەساغ بوو، هەموو جەستە بەشداریی دەکات بە شەونخوونیی و تا لێهاتن).

٥- هەروەها **پێغەمبەری خوا** ﷺ فەرموویەتی: (**الْمُسْلِمُونَ** يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ) **رواه ابن ماجه: ٢٦٨٤ واللفظ له، وأحمد: ٦٧٩٧، وقال الألباني وشعيب الأرنؤوط: صحيح لغيره.** واتە: (**مسوڵمانان** یەك دەستن لە بەرانبەر غەیری خۆیاندا).

بنەمای بیستەم

کۆمەڵی ئیسلامیی پاراستن و کامڵکردنی قەوارەی سیاسیی هەرێمی کوردستان و تێدا پیادەکردنی شەریعەت، بە ئەرکی سەرشانی دەزانێ.

لە سۆنگەی ئەوەوە کە مافی رەوای هەر **گەل** (شَعْبْ)ێکە **لە نیشتمانی خۆیدا ئازاد بێ** و **لەژێر رکێفی هیچ گەلێکی دیکەدا نەبێ**، وە لەبەرئەوەی کە بەبێ **خاکێکی ئازاد و گەل و کۆمەڵگایەکی سەربەست و رزگار**، ناگونجێ **ئایینی خوا** ﷻ بەرپابکرێ و **شەریعەتەکەی** پیادەبکرێ، بۆیە **کۆمەڵی ئیسلامیی** هەم پارێزگاریی لێکردنی ئەم قەوارە و واقیعە سیاسییەی **هەرێمی کوردستان** و، هەم کامڵکردنی و نەهێشتنی کەموکوورییەکانی و گۆڕینی بۆ قەوارەیەکی سیاسیی تۆکمە و تەواو لەسەر بناغەی **شەریعەت**، بە ئەرکی سەرشانی دەزانێ.

ئاشکراشە کە لەسەر هەق و دادگەریی پشتگیریی کردنی **گەل** و **کۆمەڵگا** و خزمەتکردنی، پێویستییەکی **شەرعیی**یە و هیچ پەیوەندییشی بە **دەمارگیریی** (**تَعَصُّبْ**)ەوە نیە، کە بریتیە لە: سەرخستن و پشتگیریی کردنی **گەل** و **کۆمەڵگا** بە ناهەق و لەسەر بنچینەی ستەم، وەك:

١- **خوای** کاربەجێ و زانا ﷻ فەرموویەتی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾﴾ **الحجرات**. واتە: (ئەی خەڵکینە! ئێمە ئێوەمان لە نێر و مێیەك

وەدیهێناوە و گێڕاومانن بە چەندان **گەل** و **تیرە** تاکو یێك ئاشنابن، بێگومان بەرێزترتان لای **خوا** پارێزکارترتانە، بەڕاستی **خوا** زانای شارەزایە).

٢- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿... لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾﴾ **البقرة**. واتە: (... نە ستەم بکەن و نە ستەمیشتان لێبکرێ).

٣- وە لە فەرموودەی **پێغەمبەریش** هاتوە: (عَنْ **عَبَّادِ بْنِ كَثِيرٍ الشَّامِيِّ** مِنْ أَهْلِ **فِلَسْطِينَ** عَنِ امْرَأَةٍ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهَا **فُسَيْلَةُ** أَنَّهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَأَلْتُ **رَسُولَ اللَّهِ** ﷺ فَقُلْتُ: يَا **رَسُولَ اللَّهِ**! أَمِنَ **الْعَصَبِيَّةِ** أَنْ يُحِبَّ الرَّجُلُ قَوْمَهُ[١٣]؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ مِنَ **الْعَصَبِيَّةِ** أَنْ يَنْصُرَ الرَّجُلُ قَوْمَهُ عَلَى الظُّلْمِ) **رواه أحمد: ١٧٠٣٠، وقال شعيب الأرنؤوط: حديث حسن، وضعفه الألباني**. واتە: (**فەسیلە** دەڵێ: لە باوکمم بیست گوتی: لە **پێغەمبەری خوا** ﷺم پرسی و گوتم: ئەی **پێغەمبەری خوا**! ئایا لە **دەمارگیری**یە کە مرۆڤ میللەتی خۆی خۆشبوێ؟ **پێغەمبەری خواش** لە وەڵامدا فەرمووی: نەخێر، بەڵکو لە **دەمارگیری**یە کە مرۆڤ خەڵك و کۆمەڵەکەی لەسەر ستەم سەربخا).

١٣- بێگومان وشەی (**قوم**) مانای (**نەتەوە**) و (**کۆمەڵگا**) و (**تیرە و هۆز**) و (**حیزب**)یش دەگەیەنێ.

بنەمای بیست و یەکەم

کۆمەڵی ئیسلامیی هەڵوێستی ئیجابییە لەگەڵ بەرانبەرەکانیدا چ لەنێو هەرێم و عیراق و چ دەرەوەشدا، مەگەر ئەوان هەڵوێستیان خراپ بێ

کۆمەڵی ئیسلامیی هەڵوێستی خۆی لە بواری هەڵسوکەوت (تعامل) لەگەڵ **لایەنە سیاسییەکانی کوردستان** و **عیراق** و **حکومەت** و **دەوڵەتانی دەوروبەر** و **جیهان**دا، بەگوێرەی هەڵوێستی ئەوان بەرانبەر بە **ئیسلام** و **مسوڵمانان** و **کێشە رەوایەکانیان** بەگشتی و، خەڵکی **کوردستان** و **عیراق** و **کۆمەڵی ئیسلامیی** بەتایبەت، دیاری دەکات.

وە بەپێویستی دەزانێ کە بۆ هێنانەدی **ئامانجە هاوبەشەکان (الأهداف المشتركة)**، وەك: پارێزگاریی لێکردنی خاکی **هەرێمی کوردستان** و **عیراق** و هێمنیی و ئاسایشیان و، ئاوەدانکردنەوەیان و، خۆشگوزەران کردنی خەڵکەکەیان و، پاراستنی **دین و ژین و کەرامەت و ماڵ و سامان و سەرجەم بەرژەوەندییەکانیان**، دەستبارگر و هاوکاری هەموو کەس و لایەنێکی دڵسۆز بە **خەڵك** و **وڵات** بێ، چونکە:

١- **خوای** تاك و پاك ﷻ فەرموویەتی: ﴿... وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ۝٢﴾ **المائدة**. واتە: (... وە هاوکاریی یەکدی بکەن لەسەر چاکەکاریی و پارێزکاریی، وە هاوکاریی یەکدی مەکەن لەسەر گوناه و دەستدرێژیی، وە پارێز لە **خوا** بکەن، بێگومان **خوا** سزای توندە).

٢- هەروەها **خـوا** ﷻ فەرموویـەتی: ﴿لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾﴾ **الممتحنة**.
واتە: (**خـوا** لـێتان قەدەغە ناکات سەبارەت بە کەسانێك کە لـەسەر **دینتـان** جەنگتان لـەگەڵ ناکەن و لـە **نیـشتمان** و **مـاڵ و حـاڵی** خۆتـان وەدەرتـان نانێن، کە چاکەیان لـەگەڵدا بکەن و لـە ماڵ و سامانی خۆتان پێیان بـدەن، بێگومان **خوا** بەخشەرانی خۆشدەوێ).

٣- **پێغەمبەری خواش** ﷺ فەرموویەتی: (لَقَدْ شَهِدْتُ فِي دَارِ **عَبدِالله بْنِ جِدْعَانَ** حِلْفًا مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهِ **حُمْرَ النَّعَمِ**، وَلَوْ أُدْعَى بِهِ فِـي **الإِسْـلامِ** لَأَجَبْـتُ) **رواه ابن إسحاق وأورده ابن كثير**[١٤]، واتە: {مـن لــە مـاڵی **عەبـدوڵڵای کـوڕی جیدعان**دا بەشداریی پەیمانێك بـووم حەزناکـەم کـە لــەجیاتی ئـەو پەیمانـە **حوشتری سپییم** هەبێ[١٥]، وە ئەگەر لـە (**ئیسلام**)یشدا بۆ پـەیمانێکی وا بـانگ بکرێم، وەڵام دەدەمەوە و بەشداریی تێدادەکەم}.

١٤- (**السيرة النبوية**) **لابن هشام ج١ ص٧٢**، و (**البداية والنهاية**) **لابن كثير ج٢ ص٢٩٣**.
١٥- بە **حوشتری سـووریش** لـێکدراوەتەوە، کە دیارە ئەوکاتە ماڵێکی زۆر بە نـرخ بـووە، لـەبەرئـەوە **عەرەب** نموونەیان پێ دەهێنایەوە لـەسەر گرانبەهایی شت.

بنەمای بیست و دووەم

کۆمەڵی ئیسلامیی بڕوای وایە کە دەبێ تێکڕای دەوڵەت و کۆمەڵ و تەوژم و کەسایەتییەکانی جیهانی ئیسلام، پێکەوە هاوکاربن بۆ بووژاندنەوەی ئۆممەت و گێڕانەوەی سەروەریی شەریعەت.

کۆمەڵی ئیسلامیی لەسەرخۆی بە پێویستی دەزانێ کە وەك **ئامانجێکی ستراتیژیی** و **دوور**، شان بە شانی **دەوڵەت** و **تەوژم** و **کۆمەڵ** و **ڕێکخراو** و **کەسایەتییە ئیسلامییەکانی جیهان**، کردوکۆش بکات بۆ بووژاندنەوەی **ئۆممەتی ئیسلام** و گێڕانەوەی **سەروەریی شەریعەت** (**سیادة الشریعة**)ی **خوا** ﷻ لەسەر تێکڕای **نیشتمانی ئیسلامیی** و، پێکهێنانی **دەوڵەت** و **قەوارەیەکی ئیسلامیی فراوان** و، بەرزکردنەوەی **ئاڵای ئیسلام** بەسەر سەرتاپای زەمیندا، تاکو **ئۆممەتی ئیسلام** وەك **خوا** ﷻ بۆی دیاریکردووە و لەسەری پێویست کردووە، ببێتە شایەد و بەڵگەی ڕاستیی **ئیسلام** بەسەر مرۆڤایەتییەوە و، مایەی پاکسازیی و چاکسازیی **کۆمەڵگای بەشەریی** بەگشتی، چونکە:

١- **خوای** بەرز و مەزن فەرموویەتی: ﴿... وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ۝٢﴾ **المائدة**. واتە: (... وە لەسەر چاکەکاریی و پارێزکاریی هاوکاریی یەکدی بکەن، وە لەسەر گوناه و دەستدرێژیی هاوکاریی یەکدی مەکەن، وە پارێز لە **خوا** بکەن، بێگومان **خوا** سزای توندە).

٢- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱتَّقُونِ ٥٢﴾ **المؤمنون**. واتە: (وە بێگومان ئەم کۆمەڵەی ئێوە یەك کۆمەڵە، وە من پەروەردگارتانم جا پارێزم لێبکەن).

٣- وە **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلۡنَٰكُمۡ أُمَّةٗ وَسَطٗا لِّتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيۡكُمۡ شَهِيدٗاۗ ...١٤٣﴾ **البقرة**. واتە: (وە ئاوا بەوشێوەیە گێڕاومانن بە کۆمەڵێکی چاکترین -یاخود میانگیر-، تاوەکو ببنە شایەد و چاودێر بەسەر خەڵکییەوە و، **پێغەمبەر**یش بەسەرتانەوە شایەد و چاودێر بێ ...).

٤- وە **خوای** بەدیهێنەر ﷻ فەرموویەتی: ﴿كُنتُمۡ خَيۡرَ أُمَّةٍ أُخۡرِجَتۡ لِلنَّاسِ تَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَتَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَتُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِۗ ...١١٠﴾ **آل عمران**. واتە: (ئێوە باشترین **کۆمەڵن** بۆ خەڵکی پەیداکراون، فەرمان بە شتە پەسندەکان دەکەن و، ڕێ لە شتە ناپەسندەکان دەگرن و، بڕوا بە **خوا** دێنن ...).

٥- وە **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٥٥﴾ **النور**. واتە: (**خوا** بەڵێنی بەوانەتان داوە کە **بڕوایان** هێناوە و کردەوە باشەکان ئەنجامدەدەن، کە بێگومان دەیانکاتە **جێنشین** لە زەویدا، وەك چۆن ئەوانەی پێش ئەوانی کردە **جێنشین**، وە ئەو **بەرنامە**یەی کە بۆی پەسند کردوون بۆیان دەچەسپێنێ و ترسیان بۆ دەگۆڕێ بە دڵنیایی و هێمنیی، بە مەرجێك

بمپەرستن و هیچ شتێك نەكەنە هاوبەشم، جا هەر كەسێك دوای ئەوە **بێبڕوا** بێ، ئەوە بێگومان ئەوانەن لە ڕێ دەرچووان).

بنەمای بیست و سێیەم

بەكارهێنانی سەرجەم شێواز و ڕێباز و ئامڕازە شەرعییەكان، هەركامیان لەجێی خۆیدا بۆ هێنانەدی ئامانجەكان.

كۆمەڵی ئیسلامیی بەكارهێنانی هەر هۆكارێكی **شەرعیی** بۆ گەیشتن بە **ئامانج** و **مەبەستە ڕەوایەكانی** بە دروست و ڕەوا دەزانێ، وەك: **بانگەواز، ڕاگەیاندن، پەروەردە** و **فێركردن** و **تەزكیە، ڕێكخستن** و **هۆنینەوە، فەرمان بە چاكە** و **ڕێگریی لە خراپە، خەباتی سیاسیی، جەنگ** و **بەرەنگاربوونەوە**، هەركامێكیان **لە بواری خۆیدا** و **بە ئەندازەی پێویست** و **لە كات و شوێنی گونجاوی خۆیدا**، چونكە:

١- **خوای** بێ وێنە ﷻ فەرموویەتی: ﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦۖ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ١٢٥ ﴾ **النحل**. واتە: (**بانگەواز** بكە بۆ **ڕێبازی پەروەردگارت** بە **حیكمەت** و **ئامۆژگاریی چاك** و، بە **باشترین شێواز** گفتوگۆیان لەگەڵدا بكە، بێگومان پەروەردگارت زاناترە بەوەی كە لە ڕێی وی لایداوە و، هەر ئەویش زاناترە بەوانەی كە قبووڵی هیدایەتی **خوای** پەروەردگاریان كردووە و ڕێی ڕاست دەگرن).

٢- وە **خـوای** پـەروەردگار ﷻ فەرموویـەتی: ﴿هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبۡلُ لَفِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ٢﴾ **الجمعـة**. واتـە: (**خـوا** ئـەو کەسـەیە کـە لـەنێو نەشارەزایەکاندا[١٦] ڕەوانەکراوێکی لە خۆیان ناردوە، **ئایەتـەکانی خـوایـان** بەسـەردا دەخوێنێتـەوە و، **تەزکیـە**یـان دەکـات و، **کتێـب و حیکمـەتیان** فێردەکات، وە بێگومان لەوەپێشیش لە گومڕاییەکی ئاشکرادابوون).

٣- هەروەها **خوای** بەرز و مەزن فەرموویـەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱبۡتَغُوٓاْ إِلَيۡهِ ٱلۡوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُواْ فِي سَبِيلِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ٣٥﴾ **المائدة**. واتە: (ئەی ئەوانەی **بڕوا**تان هێناوە! پارێز لە **خوا** بکەن و ئامڕاز و هۆکار بەرەو **خوا** دەسـتەبەربکەن و، لـەڕێی **خـوادا** تێبکۆشـن بۆئـەوەی سەرفرازبن).

٤- وە **خـوای** پـەروەردگار ﷻ فەرموویـەتی: ﴿وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلۡبَغۡيُ هُمۡ يَنتَصِرُونَ ٣٩﴾ **الشورى**. واتە: (وە **مسوڵمانان** ئەوانـەن کـە کاتێـك دەسـتدرێژییان کرایەسەر تۆڵـە دەستێننەوە).

٥- هەروەها **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویـەتی: ﴿وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ١٩٠﴾ **البقرة**. واتە: (وە لـەڕێی **خوادا** بجەنگن لـەگەڵ ئەوانەی کە لـە دژتان دەجەنگن، بـەڵام دەستدرێژیی مەکەن، بێگومان **خوا** دەستدرێژیکارانی خۆشناوێ).

٦- وە هـەروەها **خـوای** پـەروەردگار ﷻ فەرموویـەتی: ﴿وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَن ذِي ٱلۡقَرۡنَيۡنِۖ قُلۡ سَأَتۡلُواْ عَلَيۡكُم مِّنۡهُ ذِكۡرًا ٨٣ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِن

١٦- وشەی (أُمِّي) بە نەخوێندەوار و، بە نەشارەزاش لە **کتێبە ئاسمانییـەکان**، لێکدراوەتـەوە و، مـن واتای دووەمم پێ ڕاستترە.

كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾ **الكهف**. واتـە: (وە دەربـارەی **ذُو الْقَـرْنَيْنِ** لێت دەپرسن -کێ بووە و چیی کـردووە؟-، بڵـێ: لـەمـەودوا هـەواڵی ئەوتان بۆ دەخوێنمەوە، ئێمە لـە زەویدا دەسەڵاتمان پێدابوو و بۆ هەر شتێك هۆکارێکمان پێدابوو، ئەویش بەدوای هۆکارەکە دەکەوت).

بنەمای بیست و چوارەم

چەسپاندنی زەبت و رەبتی حیزبیی و جێبەجێکردنی بەسەر هەموولایەکدا.

کۆمەڵی ئیسلامیی لەڕووی **سیستەم** و **بەڕێوەبردنی کاروبـاری نێوخـۆیـ**ـەوە، بڕوای بە تۆکمەیی و تونـدوتۆڵیی و جیـددیی بـوون هەیـە و، بـەهیچ جۆرێـك قبووڵ ناکات کەس لــە **بنـەما شـەرعییەکان** و **هێڵـە گـشتییەکانی** و **بەرنامـە** و **پەیڕەوی نێوخۆی** لابدات و، رێ بە هیچ کەس نادات **تاکڕەوانە** رەفتـار بکـات، وە بە هیچ شێوەیەك و بە هیچ پاساوێك رێ بـە **مـاڵ ماڵۆکێنـە** و **دەسـتەگەریی** (**تَكَتُّلْ**) و **سـەرپێکەوەنان** و **چپەچـپ** نـادات و، ئامادەشــە دەسـتبەرداری هــەر ئەندامێکی گەورە یان گچکەی بێ کە نـەتوانێ پابەنـد بـێ و، واز لــەو جـۆرە رەفتارانــە بێنــێ، دوای ئـەوەی قۆناغـەکانی لـێپرسـینەوەی لـەگـەڵ دەبـڕدرێن، چونکە بێگومان **دەستبەرداربوون لە ئەندامێکی لار و لاسـار، زیـانی کـەمترە لـە تێکچوون و شیرازە پچڕانی سەرجەم کۆمەڵەکە**.

دیارە **سەرکردایەتی** و **مشوورخۆرانی باڵای** (**کۆمەڵی ئیسلامیی**)یش هەمیشە هەوڵدەدەن لـە ئاستی بەرزی دینداریی و پارێزکاریی و دڵسۆزیی دابن و، بەهیچ جۆرێك بیانوو و پاساوی هەڵوێست و رەفتـاری نارێـك و لار، نەدەنـە دەسـتی هیچ ئەندامێکەوە.

وە لەکاتی مشت و مڕ و ناکۆکیی و راجیایی نێوان ئەندامانـدا، لـە هـەر ئاستێك دابن، پێویستە بگەڕێنەوە بۆ **تەرازووی شەریعەت** و بـەگوێرەی **قورئـان** و **سوننەت** و **بنەما رۆشنەکانیان** دادوەریی‌یان لەنێواندا بکرێ، وەك:

١- **خـوای** کاربـەجێ ﷻ فەرموویـەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَيۡكُمۡ أَنفُسَكُمۡۖ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا ٱهۡتَدَيۡتُمۡۚ إِلَى ٱللَّهِ مَرۡجِعُكُمۡ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ١٠٥ ﴾ **المائدة**. واتە: (ئەی ئەوانەی **بڕوا**تان هێناوە! وریای خۆتـان بن، ئەگەر ئێوە رێی راست بگـرن، کەسـانێك کـە گـومڕان زیانتـان پـێ ناگەیەنن، هەموو لایەکتان بۆ لای **خوا** دەگەڕێنەوە، جـا هـەواڵتان پێـدەدا بەوەی کە دەتانکرد).

٢- وە **خوای** پەروەردگار ﷻ فەرموویـەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ٥٩ ﴾ **النساء**. واتـە: (ئـەی ئەوانـەی **بـڕواتـان** هێنـاوە! **فەرمانبـەریی خـوا** و **فەرمانبـەریی پێغەمبـەر** و **هـی کاربەدەسـتانێك کـە لـەخۆتانن** بکـەن، وە ئەگـەر لـە شـتێکدا کەوتنـە ناکۆکییەوە، بیگێڕنەوە بۆ لای **خوا** و **پێغەمبەر**، ئەگەر **بڕوا**تان بە **خوا** و بـە **رۆژی دوایی** هەیە، ئەوە باشترە و سەرەنجامی چاکترە).

٣- هەروەها فەرموویەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمۡ لِمَا يُحۡيِيكُمۡۖ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيۡنَ ٱلۡمَرۡءِ وَقَلۡبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ إِلَيۡهِ تُحۡشَرُونَ ٢٤ وَٱتَّقُواْ فِتۡنَةٗ لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمۡ خَآصَّةٗۖ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ٢٥ ﴾ **الأنفـال**. واتـە: (ئـەی ئەوانـەی **بـڕواتـان** هێناوە! بەدەم فەرمانی **خوا** و **پێغەمبەری خواوە** بچن، هـەر کاتێـك بانگیـان کردن بۆ شتێك کە پێی زیندوودەبنەوە و دەژیێنـەوە، وە بـزانن کـە **خـوا**

دەکەوێتە نێوان **ئینسان** و **دڵی**یەوە، وە بۆ لای ئـەویش کۆدەکرێنـەوە، وە خۆتان بپارێزن لـە بەڵایەك کە تەنیا و بەتایبەتی تووشی ئەوانەتان نابێت کـە ستەمیان کردووە، وە بزانن کە **خوا** سزای توندە).

٤- **پێغەمبەری خواش** ﷺ فەرموویەتی: {(**الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ** كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْـضُهُ بَعْضًا)، وَشَـبَّكَ بَـيْنَ أَصَـابِعِهِ} **رواه البخـاري: ٢٤٤٦ واللفـظ لـه، ومـسلم: ٢٥٨٥، عن أبي موسى الأشعري**. واتە: {(**بڕوادار** بـۆ **بـڕوادار** وەك دیـوار وایـــە هێنـــدێکی هێنـــدێکی بـــەهێزدەکات)، وە پەنجەکانیـــشی خـــستنە نێویەکەوە}.

٥- وە **پێغەمبەری خوا** ﷺ لـەبارەی پێویست بـوونی ڕێکـوپێکیی **مـسوڵمانانەوە** فەرموویـەتی: (لَتُـسَوُّنَّ صُـفُوفَكُمْ، أَوْ لَيُخَـالِفَنَّ **اللَّـهُ** بَـيْنَ وُجُـوهِكُمْ) **رواه البخاري: ٧١٧، ومسلم: ٤٣٦، عن النعمان بن بشير**. واتە: (بەتەئکید دەبـێ ریزەکانتان ڕێکبخەن، یان ئەوەتا بەدڵنیایی **خوا** رووتان لێك وەردەگێڕێ).

٦- هەروەها **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: (**الْمُـسْلِمُونَ** عَلَـى شُـرُوطِهِمْ إِلاَّ شَـرْطًا حَرَّمَ حَلاَلاً أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا) **رواه الترمذي: ١٣٥٢، عن عمرو بن عوف، وقال الألباني: صحيح**. واتە: (**مسوڵمانان** بـەپێی مەرجـەکانی خۆیـانن، مەگـەر مەرجێك حەڵاڵێکی تێدا قەدەغەکرابێ، یاخود قەدەغەکراوێکی تێدا حەڵاڵ کرابێت). واتە: **مسوڵمانان** دەبـێ پابەنـدبن بـەو مەرجانـەوە کـە لـەنێوان خۆیاندا دەیانگرن، مەگـەر مـەرجێك پێـچەوانەی **شـەریعەت** بـێ، ئەگـەرنا لـەسەر **مسوڵمانان** پێویستە بە مەرجەکانیانەوە پابەندبن.

بنەمای بیست و پێنجەم

لەکاتی پابەندبوونی ئەمیر و سەرکردایەتیی کۆمەڵ، بەو بنەمایانەوە، گوێبیستیی و فەرمانبەریی ئەندامانیان بۆ پێویست دەبێ.

لە کاتێکدا کە **مشوورخۆران** و **سەرکردایەتیی کۆمەڵی ئیسلامیی** بەگشتی و لە پێشدا کەسی یەکەم کە **ئەمیر** و **بەرپرس** و **چاوساغی** (**کۆمەڵ**)ە، بەو **بنەما شەرعییانەوە** پابەند دەبن و، بەپێی ئەو **هێڵە گشتییانە** بەڕێوەدەچن، ئەوە ئەو **سەرکردایەتییە** بەگشتی و بەتایبەت **کەسی یەکەم** (وەك پێشتر لە بنەمای پێنجەمیشدا خستوومانەتەڕوو)، مافی **ڕێز** و **حورمەت لێگیران** و **گوێڕایەڵیی** و **فەرمانبەریی** (**السمع والطاعة**) بۆ کرانیان لەسەر ئەو ئەندامانە پێویست دەبێ، کە چوونەتە ریزی (**کۆمەڵی ئیسلامیی**)یەوە.

هەڵبەتە **پەیمان لەگەڵ بەستن** و **بەیعەت پێدانی** ئەندامانیش لەگەڵ کەسی یەکەم و بەرپرسی باڵای **کۆمەڵی ئیسلامیی**دا، جگە لە دەربڕین و پێشاندانی ئامادەیی **گوێڕایەڵیی** و **فەرمانبەریی** (**السمع والطاعة**) و **ڕێزلێگرتن** و **دڵسۆزیی بۆ نواندن**، شتێکی دیکە نیە، وە بێگومان هەر **بەیعەتێکیش** کە دەدرێ هەر تەعبیر لەوە دەکا.

وە پێویستە ئەندامانی هەر بەش و ئۆرگانێک دڵسۆزانە و بەڕاستیی و ساغیی، لە سنووری توانایان و لە بازنەی **شەریعەتدا**، بەقسەی سەرەوەی خۆیان بکەن و ڕێز و حورمەتی بگرن، چونکە:

١- **خوای** بەرز و بێ وێنە ﷻ فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ ٱللَّهَ يَدُ ٱللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ۚ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَٰهَدَ عَلَيْهُ ٱللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾﴾ **الفتح**. واتە: (بێگومان ئەوانەی پەیمانت لەگەڵ دەبەستن، ئەوە تەنیا پەیمان لەگەڵ **خوا** دەبەستن، **دەستی خوا** لە سەرووی دەستی ئەوانەوەیە، جا هەر کەسێك پەیمانی هەڵوەشاندەوە، ئەوە پەیمان هەڵوەشاندنەوەکەی بە زیانی خۆی تەواودەبێ، وە هەر کەسێك ئەو پەیمانەی لەگەڵ **خوا** داویەتی بردیەسەر، ئەوە لەمەودوا **خوا** پاداشتێکی مەزنی دەداتەوە).

٢- هەروەها **خوا** ﷻ فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ ... ﴿٥٩﴾﴾ **النساء**. واتە: (ئەی ئەوانەی **بڕواتان** هێناوە! **فەرمانبەریی خوا** و **فەرمانبەریی پێغەمبەر** و **هی کاربەدەستانێك کە لەخۆتانن** بکەن ...).

٣- **پێغەمبەری خواش** ﷺ فەرموویەتی: (إِنَّ مِنْ إِجْلاَلِ **اللَّهِ** إِكْرَامُ **ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ وَحَامِلِ الْقُرْآنِ** غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ وَلاَ الْجَافِي عَنْهُ وَإِكْرَامُ **ذِي السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ**) **رواه أبوداود: ٤٨٤٣، عن أبي موسى الأشعري** رضي الله عنه **وحسنه ابن حجر والعراقي والنووي والألباني**. واتە: (بێگومان لە بە بەرزگرتنی **خوای** بەرزە، ڕێزلێگرتنی **مسوڵمانی بە تەمەن** کە سەری سپی بووە، وە ڕێزلێگرتنی **هەڵگری قورئان** کە لە سنوورەکانی تێناپەڕێنێ و لەگەڵیشیدا کەمتەرخەم نیە، وە ڕێزلێگرتنی **خاوەن دەسەڵاتێکی دادگەر**).

٤- وە **پێغەمبەری خوا** ﷺ فەرموویەتی: (مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ **اللَّهَ** وَمَنْ يَعْصِنِي فَقَدْ عَصَى **اللَّهَ**، وَمَنْ يُطِعِ الأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ يَعْصِ الأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي) **رواه البخاري: ٧١٣٧، ومسلم: ١٨٣٥ واللفظ له، عن أبي هريرة**. واتە: (هەر کەسێك **فەرمانبەریی** من بکات، ئەوە **فەرمانبەریی خوای** کردووە، وە هەر کەسێك سەرپێچیی من بکات، ئەوە سەرپێچیی **خوای** پەروەردگاری کردووە، وە هەر کەسێك **فەرمانبەریی بەرپرس** و **فەرماندە**کەی خۆی بکات، ئەوە **فەرمانبەریی** منی کردووە، وە هەر کەسێك سەرپێچیی **بەرپرس** و **فەرماندە**کەی بکات، ئەوە سەرپێچیی منی کردووە).

٥- هەروەها **پێغەمبەر** ﷺ فەرموویەتی: (عَلَى الْمَرْءِ **الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ** فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإِنْ أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا **سَمْعَ** وَلَا **طَاعَةَ**) **رواه البخاري: ٧١٤٤، ومسلم: ١٨٣٩ واللفظ له، عن ابن عمر**. واتە: (لەسەر ئینسانی **مسوڵمان** پێویستە **گوێڕایەڵیی** و **فەرمانبەریی** بۆ سەرووی خۆی، لە شتێکدا کە حەزی لێدەکات و لە شتێکیشدا کە حەزی لێناکات، مەگەر فەرمانی پێبکرێ بە شتێك کە سەرپێچیی **خوا** و **پێغەمبەر** بێ، جا ئەگەر فەرمانی پێ کرا بە سەرپێچیی، ئەوە نە گوێ دەگرێ و نە جێبەجێش دەکات).

٦- وە: (عَنْ **عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ** رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا إِذَا بَايَعْنَا **رَسُولَ اللَّهِ** ﷺ عَلَى **السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ**، يَقُولُ لَنَا: فِيمَا اسْتَطَعْتُمْ) **رواه البخاري: ٧٢٠٢ واللفظ له، ومسلم: ١٨٦٧**. واتە: (لە **عەبدوڵڵای کوڕی عومەر** دەگێڕنەوە گوتوویەتی: ئێمە کاتێك پەیمانمان بە **پێغەمبەری خوا** دەدا لەسەر **گوێڕایەڵیی** و **فەرمانبەریی**، پێی دەفەرمووین: ئەوەندەی کە لە تواناتاندایە).

لە کۆتاییدا دەڵێم:

خۆشەویستانم، ئەندامانی **کۆمەڵی ئیسلامی**! ئەو بیست و پێنج **بنەما شەرعیی** و **هێڵە گشتییانەی** کە رابردن، بە ئەزموون و تێگەیشتنی بەندە گرنگترین و سەرەکیترینی ئەو مەرجانەن کە بۆ **کۆمەڵێکی ئیسلامیی راست و رەسەن** پێویستن و، لە **خوا** دەپاڕێمەوە کە یارمەتییمان بدات **کۆمەڵەکەمان** لەسەر بناغەی ئەو **بنەما شەرعییانە** بەڕێوەبەرین و بیکەینە **کۆمەڵێکی** وا کە ناوی (**ئیسلامیی**) لێ خەسار نەبێت و، بتوانێ **مەبەستە شەرعییەکان** (**المقاصد الشرعية**)ی جێبەجێ بکات و، هەم سەربەرزیی و عیززەتمەندیی **دنیا** و، هەم **بەهەشت** و رەزامەندیی **خواش**، بۆ ئەندامە موجاهیدەکانی و دۆست و لایەنگرانی و خەڵك و کۆمەڵگاش مسۆگەر بکات.

ڕاگەیاندنی مەكتەبی ئەمیر
إعلام مكتب الأمير
Ameer's Press Office
/AliBapir
/AliBapir
/MediaAmeerOffice

ناوەڕۆك

ڕاگەیاندنی مەکتەبی ئەمیر
إعلام مكتب الأمير
Ameer's Press Office
/AliBapir
/AliBapir
/MediaAmeerOffice